

זעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

בראשית
ה'תשפ"ז

בכל ענייני החוברת ניתן לפנות אל: 052-7675895
גור-אריה צור מודיעין עילית
להצטרפות לתפוצת מייל: leshem895@gmail.com

לעומקו של מקרא בראשית

הסוד כל התורה כולה מבראשית ועד לעיני כל ישראל שם השם אחד ארוך הוא. וזה פשט הדברים שכל פרשה ופרשה בתורה, סופה נעוץ בתחילתה ותחילתה בסופה.

וכגון פרשתנו, כותרתה **בְּרֵאשִׁית** **בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ.** **אלקים במידת הדין. ובהמשכה של הפרשה כתיב ביום עשות הויה אלהים ארץ ושמים.**

לומר לך כפירוש רש"י (א,א') שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב בסופה של הפרשה: וְנָסַח מִצָּאֵן בְּעֵינֵי ה'. התחיל במידת הדין בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים, וסיים במידת הרחמים, וְנָסַח מִצָּאֵן בְּעֵינֵי ה' ה' ה'.

ואע"פ שהכותרת של בנין הבריאה היא מידת הדין, וכן אמרו הטבע בגימטרי' אלהים, הרי **בסיסו** של הבנין הוא מידת הרחמים. שללא בסיס של **רחמים** אין מעמד לכותרת הדין. והיינו שנעץ הכתוב תחילתה בסופה וסופה בתחילתה.

לסיומה של תורה ותחילתה

בְּרֵאשִׁית בְּרָא לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל

אמר ר' אלעזר הקפר, [פתח בשבח התורה ואמר] פתיב: (תנחומא פר' בהר) שוקיו צמודי שש מוסדים על אדני פז (שה"ש ה, טו), העמוד הנה יש לו פותרת מלמעלן ובסיס מלמטן.

אמר ר' שמואל בר גוריא, [הסביר והטעים את דבריו של ר' אלעזר הקפר] אין לך פרשה בתורה שאין לה פותרת מלמעלן ובסיס מלמטן.

ורצונם לומר שכל פרשה ופרשה בתורה, סופה נעוץ בתחילתה ותחילתה בסופה. ואע"פ שלכאורה לא תמיד נראין כך פני הדברים, יש להתבונן ולמצוא כיצד נעוץ סופה בתחילתה ותחילתה בסופה. כי זה שבח התורה, שניתנה ברצף אחד כמקשה אחת וכן מובא בזוהר הקדוש (ח"ג אחרי מות עג). ג' דרגין אינון מתקשרין דא בדא אורייתא קוב"ה וישראל. ופירוש **דאורייתא וקוב"ה וישראל כולא חד.** וכשם שכתוב ה' אחד, כן כתוב מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, כן התורה מקשה אחת היא. ועל דרך

לעומקו של מקרא בראשית

**את השמים ואת הארץ לעיני כל-
ישראל.**

ופירוש הדברים, כאומרם ז"ל
שישראל נקראו **ראשית** ונבראו
במחשבה לפני בריאת העולם, ולפיכך
יש לומר שהקב"ה **ברא את העולם**
לעיני כל-ישראל.

והנראה לומר בזה, שכשם
שהקב"ה הסתכל באורייתא וברא
עלמא, כן הלומד תורה, המסתכל
ומתבונן ולומד באורייתא, זוכה לאור
הגנוז בה, ורואה ומבין את הבריאה
אשר ברא ה' ואת סוד ההשגחה אשר
משגיח על בראיו, כפי שנאמר עיני ה'
אלקיך בה מרשית שנה ועד אחרית
שנה. ודומה הדבר לכך **שהקב"ה**
בורא את העולם מחדש בכל שנה
ושנה מבראשית, לעיני כל ישראל.

ועל דרך הצח, בהגבהת התורה של
שני הספרים, הספר המסיים והספר
הפותח, הרי מתקיים בפועל עת עיני
ישראל נשואות אל הכתוב: **לעיני כל-
ישראל בראשית ברא אלהים את**
השמים ואת הארץ.

~~~~~

ובמדרש רבה פר' נשא נדרש אותו
פסוק בפנים אחרות: שוקיו צמודי שש
וגו', ר' הונא בשם בר קפרא אמר מה
העמודים הללו יש להם קופליות
מלמעלה ובסיסיות מלמטה, כך הן
פרשיותיה של תורה, נדרשות
לפניהם ולאתריהם.

יוצא איפוא שלא רק כל פרשה
ופרשה בפני עצמה נעוץ סופה
בתחילתה, אלא כל פרשה ופרשה
נעוצה הפרשה הבאה בפרשה
הקודמת. נמצאת כל התורה כולה
מקשה אחת שתכליתה ותחילתה חד
הם.

והנינו בזה, כיצד נעוצה תחילת
בראשית בסוף פר' וזאת הברכה.

ובשימת לב, בסוף פר' וזאת הברכה
מסתיימת התורה במילים **לעיני כל-
ישראל.** ובתחילת בראשית מתחילה
התורה במילים **בראשית ברא אלהים**
את השמים ואת הארץ.

ולעומקו של מקרא סמיכות הפסוקים
זועקת לאמור: **בראשית ברא אלהים**

לעומקו של מקרא בראשית

ועוד מובא בבראשית רבה: ר'
הושעיה רבה פתח (משלי ח, ל): וְאֵהְיָ
אֶצְלוֹ אִמּוֹן וְאֵהְיָ שְׁעָשׂוּעִים יוֹם יוֹם
וּגו'.

מאי אִמּוֹן, אִמּוֹן. הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת אֲנִי
הֵייתִי כְּלִי אֱמֻנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא. בְּנִהֲג שֶׁבְּעוֹלָם מְלֹךְ בִּשְׁרָר וְדָם בּוֹנֶה
פְּלִטִין, אֵינּוּ בּוֹנֶה אוֹתָהּ מִדַּעַת עֲצָמוֹ
אֲלֵא מִדַּעַת אִמּוֹן, וּגו' כִּךְ הִיָּה הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא מְבִיט בַּתּוֹרָה וּבוֹרָא אֶת
הָעוֹלָם, וְהַתּוֹרָה אִמְרָה בְּרֹאשִׁית בְּרָא
אֱלֹהִים. וְאֵין רֹאשִׁית אֲלֵא תּוֹרָה, הֵיאֵךְ
מָה דְּאֵת אִמּוֹן (משלי ח, כב): ה' קִנְיֵי
רֹאשִׁית דְּרַכּוֹ.

ואשר על כן, לעומקו של מקרא
ירמוז הכתוב למה שאמרו חז"ל
(קידושין ל עמ"ב) ת"ר אמר להם
הקב"ה לישראל בְּנִי בִּרְאֵתִי יִצְרָה הֲרַע
וּבִרְאֵתִי לוֹ תּוֹרָה תְּבַלִּין וְאִם אִתָּם
עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אֵין אִתָּם נִמְסְרִים בִּידּוֹ.

~~~~~

בראשית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֵת הָאָרֶץ (א,א')

על דרך הרמז, שִׁית ירמוז לבריאת
היצר הרע ולהתשתו. ועל דרך אל
תקרי. אל תקרי **בְּרֹאשִׁית** אלא **בְּרָא**
שִׁית. ואל תקרי **שִׁית** אלא **תְּשִׁי**.
ככתוב בפר' האזינו (לב, יח) **צוֹר יִלְדֶּךָ**
תְּשִׁי וּתְשַׁכַּח אֶל מַחֲלָלֶךָ. ופירש רש"י
שם לשון **הַתְּשָׁה**. **וְאִם כִּי** פשט
הדברים שאתה מְתִיש כביכול את
הקב"ה בכך שנותשכח אֶל מַחֲלָלֶךָ, אך
לעומקו של מקרא, ניתן לדרוש: צוֹר
יִלְדֶּךָ על מנת **תְּשִׁי**, על מנת שתהא
מתיש את **יצר הרע**. שְׁכֵן יִלְדֶּךָ מוטעם
בטיפחא והיא כעין הפסקה קלה, ואשר
על כן ניתן לדרוש צוֹר יִלְדֶּךָ. על מנת
תְּשִׁי, וכיצד תתיש את יצר הרע עלי ידי
עסקך בתורה.

ולכא מילתא דלא רמיזי באורייתא,
שכן בארמית וּתְשַׁכַּח פירושו ותמצא,
ואשר על כן ידרש: צוֹר יִלְדֶּךָ. על מנת
תְּשִׁי, על מנת שתהא מתיש את **יצר**
הרע על ידי עסקך בתורה, ובכך
ותשכח, ותמצא את אֶל מַחֲלָלֶךָ, לשוב
אליו בלבב שלם.

לעומקו של מקרא בראשית

וַתִּהְיֶינָה בָּהֶם, הִיכָן נִרְאָה שְׁקוּלֵינָה זֶה
כָּזֶה. שהרי **בבריאת** שמים וארץ נאמר
רק **שם אלקים** שהוא דין, ו**בעשיית**
ארץ ושמים נאמר גם **שם הויה** שהוא
רחמים ביום עֲשׂוֹת י'ה'ו'ה' אֱלֹהִים
ארץ ושמים.

ולעומקו של מקרא נאמר, מה
שאמר מגיד **ששניהם שקולין זה כזה**
אין כוונתו ששונים כי לא תשווה
הרוחניות לגשמיות, שהרי השמים
שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.

אלא כוונתו שהם בעלי אותו **משקל**
של חשיבות, ומשלימין זה לזה, **שזה**
בלי זה אי אפשר להם להתקיים.
והרוחניות הנקראת **שמים** תשלים
לגשמיות הנקראת **ארץ.**

ועל דרך הצח כפי שמזכירין בתפילה
משיב הרוח ומוריד הגשם. שהרוחניות
והגשמיות צריכין זה לזה.

וכמי ששוקל על המאזניים זהב כנגד
עפר ו**מאזן** את כף המאזניים, עד אשר
משקלם שווה, **ושקולין זה כזה,**
אע"פ ששונים בתכלית זה מזה. שאין
הזהב כעפר ולא העפר כזהב.

דרשת

שמים וארץ שקולין זה כזה

**בראשית ברא אלהים את השמים
ונתן הארץ.**

שואל מדרש רבה מדוע יקדים פעם
שמים לארץ ופעם ארץ לשמים וז"ל:
בכל מקום הוא מקדים **בריאת שמים**
לארץ, שנאמר **את השמים ואת**
הארץ ובמקום אחד הוא אומר ביום
עֲשׂוֹת י'ה'ו'ה' אֱלֹהִים **ארץ ושמים,**
(ב,ד'), **מגיד ששניהם שקולין זה**
כזה.

ויש להבין את שאלת המדרש במה
שאמר בכל מקום הוא מקדים **בריאת**
שמים לארץ לא לענין סדר הבריאה
קאמר, אלא לענין הזכרתם בפסוק.
שהרי שניהם כמו כל הנבראים כולם
ביום אחד נבראו.

כמובא ברש"י (ב,ד') על הפסוק **ביום**
עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם ללמדך
שכולם נבראו בראשון.

ואשר על כן תובן תשובת המדרש:
מגיד ששניהם שקולין זה כזה.

לעומקו של מקרא בראשית

שמתוך רום טוהר זוך נשמתו תתגלה
שאיפת האדמה שבאדם להיות
כנשמתו המאירה. ומתוך חֲשֶׁפֶת
עפרוריות גופו יתגלה זיו וְהַרְוֵי זֶהב
נִשְׁמָתוֹ.

ובאשר אין יכולת לאדם להגיע
לתכלית רוחניותו ללא גופו הגשמי, לכן
פרט הכתוב לאחר מכן (ב,ד') את
בריאת הארציות שבעולם ובאדם לפני
בריאת השמים, שבלעדי הארציות לא
יוכל האדם לשאוף אל השמימיות.

וכנאמר בחלום יעקב וְהָגָה סֵלֶם מַצֵּב
אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִנִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה. הוא
סולם נפש האדם השואפת להגיע אל
שרש נשמתה אשר תחת כסא הכבוד
מקומה.

ולפשוטו של מקרא מה שאמר
המדרש שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה כוונתו **לשמים**
ולארץ.

ולעומקו של מקרא יאמר, שכוונת
המדרש גם למידת אלקים היא מידת
הדין לעומת מידת י'ה'ו'ה' היא מידת
הרחמים, שהם כביכול שְׁקוּלִין זֶה
כְּזֶה.

ועוד יאמר לעומקו של מקרא
בפסוק הראשון של התורה, יודיע
הכתוב מה היא **תכלית הבריאה**.
ובפרק ב, פסוק ד' יודיע הכתוב מה
הדרך להשיג תכלית עליונה זו.

בפסוק הראשון של התורה, יודיע
הכתוב מה היא **תכלית הבריאה** לכן
אמר בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת
הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. **להודיע שתכלית**
הבריאה היא לשאוף לרוחניות,
ולייחד שם ה' בעולם, ולהמליכו על
כל הברואים.

ובפרק ב, פסוק ד' יודיע הכתוב מה
הדרך להשיג תכלית עליונה זו, לכן
אמר בְּיוֹם בְּרִיאַת הַיָּהוּוֹה' אֱלֹהִים אָרֶץ
וְשָׁמַיִם, לומר לך **שהארציות**
והגשמיות היא אמצעי להגיע אל רום
פסגת הרוחניות.

שמתוך חֲשֶׁפֶת העפר יתגלה עצם
השמים לטהר, ומתוך רום טוהר
השמים הזכים תתגלה **שאיפת העפר**
להיות זך וטהור.

וכבריאת העולם כן בריאת האדם
הנקרא עולם קטן.

לעומקו של מקרא בראשית

וכן מובא בעניין זה באוה"ח הק' וזה לשונו: עוד תתפרש על דרך מה שאמר הכתוב (מלכים א' י"ח) ה' הוא האלהים, והכוונה היא שהגם שְׁשָׁם אלהים יתייחס אל הדין אף על פי כן רחמים הוא וגו'.

והוא שאמר הכתוב (בראשית כז כח) **ויתן לך האלהים** הרי שגם שם אלהים יטיב לטובים בתורת מתנת חנם אלא שעושי רשעה יסובבו לעשות להם מוסר במידת אלקים. עכ"ל.

ואשר על כן אמר המדרש מגיד **שְׁשָׁנֵיהֶם שְׁקוּלִין זֶה כְּזֶה**.

וכפי שמבואר בזה"ק ובתיקונים שהאדם **נקרא עולם קטן**. ותכלית בריאת האדם היא להמליך על כל אבריו את הקב"ה, ובכך הוא ממליכו על כל העולם כולו:

אָבְרִין דְּבַר נֶשׁ כְּלֵהוּ אֵינוֹן מְסוּדְרִין עַל סְדְרֵי בְּרָאשִׁית, ובגין דָּא אֲתִקְרִי בַר נֶשׁ עוֹלָם קָטָן, וּמָאן דְּאֲמַלִּיךְ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל כָּל אֲבָר וְאֲבָר, כְּאֵלוּ אֲמַלִּיךְ לִיהָ עַל כָּל עֲלָמָא. (תיקוני הזהר תיקון שבעים דף קל עמ' ב').

וכן מובא במלבי"ם (תהלים ח, ז') על הפסוק **תִּמְשִׁלֶּהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדָיךְ כָּל יִשְׁתָּה** תַּסֵּת-בְּרַגְלָיו: **הנה** צורת **האדם** היא

כלומר, משלימין זה לזה בחשיבות. **כנאמר** ע"י אליהו הנביא **ה' הוא האלקים**. שאין ביניהם פירוד כלל, אלא מידת שפע הרחמים היורדים מן השמים אשר בשם הוי"ה תִּקְרָא וההנהגה האלקית של השגחה פרטית בארץ **חד הם** ומושפעות ונגזרות זו מזו.

וכדברי אוה"ח הק': וכל שמותיו של הקב"ה לטובה יכונו יחד להטיב ולהתחסד אלא דלצד מעשה האחרונים יצא הדין לייסר למי שראוי לייסר וזולת זה גם שם אלקים מדתו להטיב, והוא אומרו **בראשית ברא אלהים** כי שם אלהים הטיב וברא עולם לחון ולרחם ולהטיב לשוכני שמים וארץ ואין לך רחמים גדולים מזה, ולעתיד לבא המקווה כן יהיה ה' אחד ושמו אחד: (בראשית פרק א). עכ"ל.

ועל פי הדברים האלו יובן מדוע אמר אליהו הנביא (מלכים א' י"ח) **פַּעַמִּים ה' הוא האלקים**, פעם אחת להדגיש כי י'הו"ה הוא האלקים, ופעם שניה להדגיש כי י'הו"ה, הוא האלקים. וכאומרו: האלקים, הוא י'הו"ה'. שגם **בְּדִין יתפשטו הַרְחָמִים**.

לעומקו של מקרא בראשית

והרחמים לעולם יהיו משלימין לרוחניות ולגשמיות.

ובהסבר הדברים: מידת הרוחניות שרשה הוא חסד ורחמים ולפנים משורת הדין, ולכן צריך ליסדה על מידת הדין, לכן כתיב בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם.

וכן מידת הגשמיות והארציות, שרשה הוא מידת הדין, ולכן צריך ליסדה על מידת הרחמים, ולכן כתוב בְּיוֹם עֲשׂוֹת י' ה'ו'ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם.

שמעשה הוי"ה בארץ - בשם אלקים יכונה, כאומרם בגימטריה אלהים בגימ' הטבע, 86. וכאומרו, הוי"ה שבשמים - מעשיו המלוכשים בטבע הם מעשה אלקים בארץ.

וכפי שהתפלל משה רבנו (ואתחנן) בשם יהו"ה מנוקד בניקוד אֱלֹהִים, כזה: ה - ה - ה. ופירש רש"י שם, רחום בדין. וזה שאמר המדרש מְגִיד שְׁשִׁנְיָהֶם שְׁקוּלִין זֶה בְּזֶה.

ואשר על כן ניתן שם הוי"ה על הבריאה שנבראה בשם אלקים באומרו

צורת העולם בכללו, עד שכל החוקים הנפלאים הנמצאים בכל מעשה בראשית כולם נקבצו באו בהאדם.

ומצד זה קראוהו הראשונים עולם קטן, אשר הוא המשל והדמות והחיקוי של העולם הגדול כולו, על זה אמר תמשילוהו במעשי ידיך הוא המשל והדמות של מעשי ידיך, וגו'. עכ"ל.

ואשר על כן, נאמר בתחילה, ברא אלקים, במידת הדין, את השמים, הם תכליתו של האדם, היא הרוחניות והיראה הנקראת בשם שמים,

ורק אח"כ פרט מה היא הדרך להגיע לכך, ע"י כבישת היצר בארציות, וזה סודו של הסולם המוצב ארצה וְרִאשׁוֹ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיִמָּה.

ועוד יש ליתן טעם מדוע בהקדמת שמים לארץ יזכיר שם אלקים, ככתוב בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, ובהקדמת ארץ לשמים יזכיר שם הוי"ה, כתוב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שהדין

לעומקו של מקרא בראשית

לצבא השמים. שכן סמוכים הם. אלא שלא כן הסמיך הכתוב, אלא את צבאם לארץ: וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם. לכן פירש רש"י תקנם את כל מעשה הבריאה, שמים וארץ, בצביונם בתקונן ובקומתן.

ועל דרך הרמז יש לומר שרמז כאן הכתוב על יצירת עם ישראל ובריאיתם קודם שנברא העולם: וכאומרם ז"ל במדרש שמות רבה, על הפסוק בְּרָאֲשִׁית בָּרָא וגו':

שֵׁשֶׁה דְּבָרִים קָדְמוּ לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, יֵשׁ מִהֶן שֶׁנִּבְרָאוּ, וְיֵשׁ מִהֶן שֶׁעָלוּ בַּמַּחְשְׁבָה לְהִבְרָאוֹת. הַתּוֹרָה וְהַפֶּסֶא הַקְּבוֹד, נִבְרָאוּ. וְגו' הָעֲבוֹת וְיִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עָלוּ בַּמַּחְשְׁבָה לְהִבְרָאוֹת, וְגו' יִשְׂרָאֵל מִנִּי, שִׁנְאָמֶר (תהלים עד, ב): זָכַר עֲדָתְךָ קִדְיָתָהּ קָדָם.

וכפירוש רש"י בחומש שמות על הפסוק ואלה שמות בני ישראל. (א,א): אע"פ שמנאן [לעם ישראל] בחייהן בשמותם, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שנאמר המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא (ישעי' מ, כו).

יום הששי (א,לא) וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם והארץ וגו', שהם ר"ת יהו"ה.

~~~~~

וַיִּכְלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם (ב,א)

מאי וְכָל-צָבָאָם, אמר ר' יהושע בן לוי (חולין ס.) כל מעשה בראשית בקומתן נבראו בדעתן נבראו בצביונם נבראו שנאמר {בראשית ב-א} ויכולו השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צביונם.

פירש רש"י לפשוטו של מקרא וְכָל-צָבָאָם, תקנם בצביונם בתקונן ובקומתן. (א,כה). וכן במסכת ראש השנה (יא). פירש רש"י בצביונם. בטעם אחד ואחד ובדפוס כל אחד.

ויש לשאול שהרי בפשטות יתכוון הכתוב באומרו צבאם לצבא השמים. ומדוע לא פירש רש"י כן.

ולעומקו של מקרא יאמר: אם היה מסמיך הכתוב צבאם לשמים, כגון: וַיִּכְלּוּ הָאָרֶץ וְהַשָּׁמַיִם וְכָל-צָבָאָם, היה אפשר לפרש כן, שכוונת צבאם הוא

לעומקו של מקרא בראשית

בדרך של סרסוהו ודרששו אל תקרי צבאם אלא צא-בם. צ"א בגימטריה הוא שם אדנ"י ושם הוי"ה ביחד, וכותם ברחמים. ב"ם הוא שם מ"ב הק' היוצא מאותיות בראשית ועד ב' של ובהו בחילוף אותיות, וכוהו בגבורה, והוא המעלה את הנפש מעשיה ליצירה, והוא סוד של מעשה בראשית שכן מ"ב הם ראשי תיבות מעשה בראשית.

וכן נרמז שם מ"ב בפסוק נטה צפון על תהו תלה ארץ על בלי מה. (איוב כו, ז). בל"י בגימטריה מ"ב, הוא שם מ"ב הק', ראשי תיבות של אנא בכח וגו', מ"ה הוא שם הק' של עולם היצירה, מ"ה. וכאומרו תלה ארץ על שני השמות הק' מ"ב ומ"ה.

~~~~~

בעניין שם מ"ב הק' היוצא ממעשה הבריאה.

מובא בספר שרשי השמות להרמ"ז (ר' משה יפותא) כיצד שם מ"ב הק' (אבגית"ץ וכו') יוצא ממעשה הבריאה.

ופירושו הוא ממדרש רבה (שמו"ר א, ג.) שקולים הם ישראל פצבא השמים, נאמר כאן שמות, ונאמר בפוכבים שמות, ולפי שהם משולים לפוכבים קרא שמות לכלם.

ואשר על כן הסמך הכתוב את צבאם גם למילה ארץ. כהבטחתו לאברהם ושמתי את-ירעך כעפר הארץ.

ועדיין יש לשאול, די אם יסמיכם לישראל להיות משולים ככוכבים. ומדוע ימשילם גם לעפר הארץ. וי"ל כפי שבארו חז"ל בבראשית רבה גבי יוסף ואחיו:

וניזבר על לבם (בראשית נ, יט כא), וְכִי יֵשׁ לָךְ אָדָם שֶׁמְדַבֵּר עַל הַלֵּב, אֵלֶּא דְּכָרִים שֶׁהֵן מְנַחֲמִין אֶת הַלֵּב, אָמַר לָהֶם נִמְשַׁלְתֶּם כַּעֲפֹר הָאָרֶץ: מָה עָפֹר הָאָרֶץ מִי יָכוֹל לִסְגֹּף [לשים סוף וקץ] אֶת עָפֹר הָאָרֶץ. נִמְשַׁלְתֶּם כַּפּוֹכָבִים, מִי יָכוֹל לִסְגֹּף אֶת הַפּוֹכָבִים. לָכֵן נֹאמַר וַיִּכְלֹי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צָבָאָם. אלו צבאות בני ישראל שנמשלו לשמים ולארץ ואין יכול להם.

ועל דרך הרמז והסוד יש לומר לעומקו של מקרא: מאי וְכָל-צָבָאָם,

לעומקו של מקרא בראשית

סיום ספר התורה.

וכנ"ל: מצרפים את התיבות של הפסוק האחרון בחומש דברים, זו לזו, ולכל היד התזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל [ישראל].

ולכל היד התזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל

ומחלקים מחדש לשבע תיבות, שש אותיות בכל תיבה. כזה: ולכל היד התזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל (ישראל)

ובחילוף אותיות יתקבל שם מ"ב הקדוש כנגד כל תיבה, כזה:

אבגיתץ קרעשטן נגדיכש
בטרצתג חקבטנע יגלפזק שקוצית

הנה כי כן, רמוזים השמות הק' בבריאת העולם, בתחילתה ובסיומה של התורה, לומר לך שאין מקום אשר פנוי מן השכינה, וכלשון הזה"ק לית אתר פנוי מיניה. וכל פרט ופרט בבריאה אומר כבוד ה'. וזה שכתוב בראשית ברא אלה-ים.

מצרפים את התיבות של שני הפסוקים הראשונים זו לזו, ומחלקים מחדש לשבע תיבות, שש אותיות בכל תיבה. כזה:

בראשית ברא אלהים את השמים והארץ והארץ היתה תהו ובוה (הו)

בראשית ברא אלהים ימאת השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו ובוה (הו)

ובחילוף אותיות יתקבל שם קדוש כנגד כל תיבה, כזה:

אבגיתץ קרעשטן נגדיכש
בטרצתג חקבטנע יגלפזק שקוצית

והוא שם קדוש בן מ"ב אותיות ועליו יסד ר' נחוניא בן הקנה את תפילתו "אנא בכח" לפי ר"ת של אבגיתץ וכו'.

וכוחו רב בהודאה, וכן פירש רשב"י בתיקוני הזהר תיקון ד' על הפסוק אבוא ב"ם אודה יה.

ועוד מובא בספר שרשי השמות להרמ"ז: כמו כן יוצאים המ"ב אותיות בשם הק' ממ"ב אותיות של

לעומקו של מקרא בראשית

ביה: ראשית תבוא את ה'. כאשר
ראשית לכל הם באים לחלות פני ה'.

~~~~~

**רמזי ארבע עולמות אבי"ע
אצילות בריאה יצירה עשייה
במעשה הבריאה**

האווה"ח הק' מביא רמזי ארבע
העולמות אבי"ע מהפסוק הראשון:
**בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ.** וזה לשונו:

בְּרֵאשִׁית הוא עולם הכבוד שהוא
עולם **האצילות** והוא יקרא ראשית
לכל.

בָּרָא הוא עולם **הבריאה**,

אֱלֹהִים רמז לעולם **היצירה** כי יש שם
דינים,

אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הוא עולם
העשייה כי הוא זה שמים וארץ כאמור
בדבריהם הנעימים. עכ"ל.

ולדבריו יש לומר שלכן נאמר
אלהים במעשה הבריאה, לרמוז על כך

כפסוק [ישעיהו מ, כו'] **שָׁאוּ מְרוֹם
עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֶלֶּה** וכמובא
בתיקונים, תיקון מ"ט: סרסוה ודרשהו
מי ברא אלה היינו ברא אלהים

ובשימת לב המלה **ישראל** שחותמת
את התורה, **אינה כלולה בשם מ"ב**
הק' כי היא קדושה בפני עצמה, כי שם
ה' נקרא בה, והשם מ"ב הק' בא לפאר
ולרומם את קוב"ה **ואורייתא וישראל**
להיות אחד.

ועל ידי כך המלה **ישראל** מצטרפת
ל**תחילתה** של התורה, כעין:

ישראל בראשית ברא אלקים

ויכוון למדרש [ויקרא רבה לו, ד] אָמַר
ר' בְּרַכְיָה שְׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא
בְּזִכְוֹת יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב (בראשית א, א):
**בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים, וָאֵין רֵאשִׁית
אֶלָּא יִשְׂרָאֵל, שְׁנַאֲמַר (ירמיה ב, ג):
קִדְשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה' רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה.**

ובשימת לב, **תְּבוּאָתָה** כתוב עם "ה",
לומר לך על דרך הרמז:

אימתי **ישראל** הם **קִדְשׁ**, כאשר
מתקיים בהם: **רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה**, קרי

לעומקו של מקרא בראשית

ושיתף עמה מידת הרחמים, ולכן נאמר
כל הנקרא בְּשֵׁמִי, הוא שם הוי"ה ברוך
הוא, היא מידת הרחמים. היא התגלות
כבוד ה', ולכן נאמר וְלִכְבוֹדִי.

ולעומקו של מקרא נֶאֱמַר על דרך
הרמז והסוד, נִשְׁאַל ארבע עולמות
אבי"ע, אצילות בריאה יצירה עשיה
נרמזים גם באומרו אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים
לַעֲשׂוֹת (ב,ג')

כיצד:

אֲשֶׁר, ירמוז באות א' לעולם
האצילות.

בָּרָא, כפשוטו, ירמוז לעולם הבריאה.

אֱלֹהִים, ירמוז כפירוש אוה"ח הק'
לעולם היצירה (עי' לקמן)

לַעֲשׂוֹת, כפשוטו, ירמוז לעולם
העשיה.

וכשם שארבע עולמות אבי"ע רמוזים
בבריאה, כנ"ל, כן שמות הקדש
השולטים באלו העולמות, רמוזים
בפסוקי הבריאה.

שהעולם נברא במידת הדין, שנקראת
אלהים, וראה שאין העולם יכול
להתקיים רק במידת הדין, ושיתף עמה
מידת הרחמים.

ויש לעיין היכן רמוזה כאן מידת
הרחמים. ולעומקו של מקרא נֶאֱמַר
שמידת הרחמים שהיא שם השם
יהו"ה אכן נרמזת בפסוק זה. כיצד:
בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּגִימְטְרִיהָ קִטְנָה הוּא י' ,
וּיַחַד עִם שְׂאֵר הַתִּיבוֹת בַּפְּסוּק יִתְקַבֵּל
בְּרֵאשִׁי תִיבוֹת שֵׁם יְהו"ה, כזה:
בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ

וה'אוהב ישראל' מביא רמזי
ארבע עולמות אלו מפסוקי
ההפטרה: כל הנקרא בְּשֵׁמִי
וְלִכְבוֹדִי בָּרָאתִיו יִצְרָתִיו אֶף
עָשִׂיתִיו (ישעיהו מג,ז')

בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי	-	אצילות
בָּרָאתִיו	-	בריאה
יִצְרָתִיו	-	יצירה
עָשִׂיתִיו	-	עשיה

ולדבריו יש לומר שלכן נאמר אֶף
עָשִׂיתִיו, לרמוז על כך שהעולם נברא
במידת הדין, שנקראת אֶף, וראה שאין
העולם יכול להתקיים רק במידת הדין,

לעומקו של מקרא בראשית

רמז לשם ס"ג בעולם הבריאה.
יו"ד ה"י וא"ו ה"י.

ונקרא **ס"ג** שהוא גימטרי' של השם עם המילוי: **יו"ד** הרי עשרים. פעמיים **ה"י** הרי שלשים. **וא"ו** הרי שלש עשרה. יחד **ס"ג**. והוא כנגד **נשמת העולמות**. וכנגד **שרה** אמנו. ושרה נרמזת בפסוק **אשר ברא אלהים לעשות**.

וכן נרמז זה השם בפסוק בְּהִבְרָאֵם, כאשר האות ה' מנוקדת בחיריק. **בְּהִבְרָאֵם** וזה מרמז על ה"י. וכאילו נכתב **בהיבראם**. למרות שאין י' במלה **בְּהִבְרָאֵם** כי **הב** דגושה, מכל מקום יורה הדבר על י' מרומזת.

וכמובא בב"ר פרשה י"ב, **בְּהִבְרָאֵם** בה' בראם, שנאמר בְּיָהּ השם צור עולמים, (ישעיה כו, ד.) ופירושו: השם יצר את העולמים העולם הזה והעולם הבא בב' אותיות הללו של השם, יה. באות י' את העולם הבא ובאות ה' את העולם הזה. ולמדך **כאן שהעולם הזה נברא בה"י**. והוא ה"י מהשם ס"ג הק' וכן"ל.

רמז לשם ע"ב בעולם האצילות.
יו"ד ה"י וי"ו ה"י.

ונקרא **ע"ב** שהוא גימטרי' של השם עם המילוי: **יו"ד** הרי עשרים. פעמיים **ה"י** הרי שלשים. **וי"ו** הרי עשרים ושתיים. יחד **ע"ב**. וכמובא ב"אוהב ישראל" על פי הזוה"ק, הוא כנגד **נשמה שבנשמה**, היא הנקראת **חיה יחידה** שבעולם האצילות, שהיא כנגד **ה"י** העולמים, וכנגד **אברהם** אבינו שמרומז בפסוק **ויכלו השמים והארץ וכל צבאם**. שפרסם שם ה' בעולם. וכן נרמז במילה **בְּהִבְרָאֵם**, אל תקרי **בְּהִבְרָאֵם** אלא **באברהם**.

ונרמז זה השם בפסוק ויכל אלהים ביום השביעי. כיצד:

השביעי נכתב **שלוש** פעמים וכנגדם ג' יודי"ן שבשם **ע"ב** שהוא שם האצילות, פרט ליו"ד ראשונה. כזה: **יו"ד ה"י וי"ו ה"י**, **וע"ב** של **השביעי** יורה על שם **ע"ב** הנזכר. והיו"ד שבתחילה תוֹרָה על עולם האצילות. שם גילוי **הכתר** העליון, ונרמז גם הוא במילוי האות **יו"ד**, שהוא בגימטריה **כ'**, כנגד **כתר** עליון.

לעומקו של מקרא בראשית

הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת
יְהוָה אֱלֹקִים אָרֶץ וְשָׁמַיִם. (בראשית
ב,ד). כיצד:

השמים והארץ הרי ה"ה, תולדות
הרי מילוי ו"ו.

עוד ירמוז הפסוק שעולם העשיה היא
השתלשלות של הבריאה. שנאמר
בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת.

הרי ארבעה עולמות והשמות הק'
המכוונים כנגד שם הוי"ה בהשתלשלות
העולמות כזה:

י	אצילות	יוד	הי	ויו	הי	ע"ב
ה	בריאה	יוד	הי	ואו	הי	ס"ג
ו	יצירה	יוד	הא	ואו	הא	מ"ה
ה	עשיה	יוד	הה	וו	הה	ב"ן

~~~~~

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הַרְקִיעַ (א, ז)

פירש רש"י: ויעש. תקנו על עמדו
והוא עשייתו. כמו "ועשתה את
צפרניה". (דברים כא, יב). וניתן היה
להבין כביכול מפירושו שכוונתו באמרו
תקנו על עמדו שקצצו, והגבילו. כמו

רמז לשם מ"ה בעולם היצירה.
יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

ונקרא מ"ה שהוא גימטרי' של השם
עם המילוי. כיצד: יו"ד הרי עשרים.
פעמיים ה"א הרי שנים עשר. וא"ו
הרי שלש עשרה. יחד מ"ה. והוא כנגד
רוח העולמות. וכנגד יעקב אבינו,
שאמר מה נורא המקום הזה. ושם זה
נכתב בג' אלפין. ונרמז בתחילת
בראשית, בראשית ברא אלקים שהם
ג' אלפי"ן.

ונרמז זה השם בפסוק נִטָּה צֶפֶן על
תהו תלה ארץ על פלי מה. (איוב כו, ז).
בל"י בגימטרי' מ"ב, הוא שם מ"ב
הק', ראשי תיבות של אנא בכח וגו',
מ"ה הוא שם הק' של עולם היצירה,
מ"ה. וכאומרו תלה ארץ על שני
השמות הק' מ"ב ומ"ה.

רמז לשם ב"ן בעולם העשיה.
יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה

ונקרא ב"ן שהוא גימטרי' של השם עם
המילוי. כיצד: יו"ד הרי עשרים.
פעמיים ה"ה הרי עשרים. ו"ו הרי
שנים עשר. יחד ב"ן. והוא כנגד נפש
העולמות, וכנגד יצחק אבינו שנאמר
עליו והנה בן לשרה אשתך.
ונרמז זה השם בפסוק אלה תולדות

לעומקו של מקרא בראשית

והיינו דפירש רש"י: ויעש. תקנו על
עמדו והוא עשייתו.

אך לפי ר' עקיבא שאמר תגדלם יש
לשאול מאי ניעש לפי רש"י, שפירש
"תקנו על עמדו"?

ולעומקו של מקרא יש לומר, שתקנו
על עמדו ניהא גם לפי ר' עקיבא שאמר
תגדלם. שכן תקנו על עמדו יכול
להתפרש שגידלו ותקנו על עמדו
במרחבים, וכפי שפירש רש"י על
הפסוק [דברים ז, לה] אתה הראת
לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד
מלבדו: כתרגמו: אתחזיתא, כשנתן
הקב"ה את התורה פתח להם שבעה
רקיעים, וכשם שקרע את העליונים,
כך קרע את התחתונים וראו שהוא
יחיד, לכך נאמר אתה הראת לדעת.
ויהיה פירשו על דרך הפשט פניה
לאדם: אתה, האדם, הראת על ידי
הקב"ה כי אין עוד מלבדו.

ועל דרך הדרש והצח, ובדרך
המוסר והאמונה, יש להוסיף ולומר,
מה שגידלו ותקנו על עמדו במרחבים,
רצונו לומר שכן תהיה שאיפתו של
הירא שמים, ליראת שמים כמרחבי
אין קץ.

^^^

ועשתה את צפרניה ושתקנה אותן על
עמדן היינו קצצתן.

ויקשה לפירשו ממה שפירש
בפרשת "כי תצא", על הפסוק ועשתה
את צפרניה (דברים כא, יב), שם
פירש רש"י לכאורה היפך הדברים וזה
לשונו שם: תגדלם כדי שתתנוול.
ויש ליתן טעם לשני פירושו
הסותרים כביכול, בפסוק ועשתה את
צפרניה, שבבראשית פירש תקצצם,
ובפר' כי תצא פירש תגדלם.

ויסוד דבריו הם במחלוקת ר' אליעזר
ור' עקיבא ביבמות מח. לגבי אשת יפת
תאר על הפסוק ועשתה את צפרניה:
ר' עקיבא אומר תגדלם ור' אליעזר
אומר תקצצם. ורש"י תירץ בכל מקום
לפשטו של מקרא. כאן בבראשית
פירש לפי ר' אליעזר שאמר תקצצם.
וב"כי תצא", פירש"י לפי ר' עקיבא
שאמר תגדלם.

ובשימת לב, לפי ר' אליעזר שאמר
תקצצם אתי שפיר, לפי שהיה הרקיע
מרחיב והולך, עד שגער בו הקב"ה
ואמר לעולם די. וכדאמר ר"ל [חגיגה
יב.] מאי דכתיב "אני אל שדי", [בראשית
ל"ה], אני הוא שאמרתי לעולם די.

לעומקו של מקרא בראשית

ובשימת לב, רמז לכך שנבראו המאורות שוים, ש הגדל והקטן הן אותיות מאותו מוצא הפה. שכן ג מהגדל, ק מהקטן הן מאותו מוצא החיך, ו- ד מהגדל ו- ט מהקטן, וכן ל מהגדל, ו- נ מהקטן, הן מאותו מוצא הלשון (הן אותיות דטלנ"ת).

וזה לעומת זה עשה אלקים

ג ד ל

ק ט ו

שכן אותיות ק-ט-ו הן גדולות בגימטריה יותר מ ג-ד-ל, שהן אחיותיהן במוצא הפה. כיצד:

הלבנה היא המאור הקטן, קטן בגי' 159, 100 ועוד 9 ועוד 50, 159 כאותיות קטן.

ואילו החמה היא המאור הגדל, גדל בגי' 37 תהיה קטנה ממנה בערך האותיות שכן ג' היא 3 ד' היא 4 ל' היא 30, יחד 37, כאותיות גדל.

והיא תאיר יותר מהלבנה, כי כל המקטין עצמו מפני חבירו מאיר יותר, וכל המתרברב על חבירו נחשך מראהו.

והרי המוסר החבוי כאן, וכפי שאמרנו, רגזן אין בידו אלא רגזנותיה. זה מה שנשאר מכל עמל רגזנותו תחת

ויעש אלהים את-שני המאורות הגדלים את-המאור הגדל למשלת היום ואת-המאור הקטן למשלת הלילה ואת הכוכבים. (א,טז)

פירש"י המארת הגדולים. שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד.

והרי דברי מוסר אלו שבהתהוות הבריאה נוקבים ויורדים עד התהום. וכאמרנו, שכל העולם כולו אינו כדאי אלא בעבור אלו שממעטים עצמם, הם ישראל הנקראים ראשית שנאמר אתם המעט מכל העמים, שממעטים עצמכם לפני.

ואשר על כן יש לומר על דרך המוסר שלכן נמשלו ישראל ללבנה כדי שיקחו מוסר ממנה, וימעטו עצמם.

ולעומקו של מקרא מרומזים דברי רש"י הנ"ל בפסוק עצמו. שנאמר את-המאור הגדל למשלת היום ואת-המאור הקטן למשלת הלילה.

לעומקו של מקרא בראשית

לשניהם. וכשרצה הכתוב **להשוותם** סילק הכתוב את וויהם. לומר ששניהם שוים **כנקודה הזאת** הנקראת "חולם". שאי אפשר להגדילה או להקטינה. ולכן כתב אֶת-שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת. בשני "חולם חסר".

ובשימת לב לכאורה יש לשאול מעיקרא מאי קסבר קוב"ה בבוראו שני מארת גדלים שוים בגודלם, הרי הטענה שאין שני מלכים בכתר אחד לכאורה היא טענה צודקת.

ויש לומר שאכן, זה אשר רצה הקב"ה ללמדנו. שכל אחד **בממשלתו** הוא גדול. השמש **בממשלת היום** והירח **בממשלת הלילה**. וכבר במעשה הבריאה בא ללמדנו את האיסור החמור של לא תחמד כל אשר לרעך, והערך החשוב של מסתפק במה שיש לו, שהוא **יסוד הענוה והבריאה האלקית** כולה, ומכאן ערכה החשוב של הלבנה להאיר את החשך.

ואשר על כן נמשלה כנסת ישראל ללבנה, ועל כנסת ישראל נאמר [דברים ז,ז] **כִּי-אַתֶּם הַמְּעֻט מְּכָל-הַעֲמֻמִּים וְכַרְשִׁי שֵׁם: כִּי אַתֶּם הַמְּעֻט**. הממעטין עצמכם, כגון אברהם שאמר

השמש. הכל נשכח חוץ מרגזנותו. גם כאן נאמר, **ברבן - אין בידו אלא ברבנותיה**. שכן הלבנה בקשה להיות גדולה ברבבנות, אומר לה הקב"ה, **תקבלי מבוקשך, ותשארי גדולה אבל רק בערך האותיות**, בגימטריה שלהן.

ועוד בשימת לב, נוקדו שניהם באותו **ניקוד**, קמץ וחולם, **גִּדְלִי קֶטֶן** לומר לך, שכל הקומץ ברבבנות, יגיע לדרגת החולם הנכסף שהוא על פי דברי האמת מקום האצילות.

וכן הוטעמו שתי המלים באותו **הטעם**, טעם **הפשטא**, לומר לך שְׁמֻטָּבָע ברייתם יתפשט אורם על פני תבל להאיר דברי מוסר אלו יום ולילה לא ישבתו.

ועוד יש לומר שלכן המילה **הַמְּאֹרֹת** נכתבה ללא ווים, בשני "חולם חסר", ובכך תרמוז ששניהם נבראו שוים. כי ה"ו" יורה על ייחודיות. כל אחד בגודלו שלו, כפי שיבאר מיד הפסוק

אֶת-הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִי וְאֶת-הַמְּאֹרֹת הַקְּטָן, כאות וא"ו שאפשר **להגדילה או להקטינה**, וכשרצה הכתוב ליתן ערך לכל חד מהם בנפרד, הוסיף ו"ו

לעומקו של מקרא בראשית

והם יוכלו לְשַׁדֵּד מערכות הטבע בכח תורתם.

ובתרגום ורדו בדגת הים, וְשְׁלוּטוֹ בְּנוֹנֵי יָמָא.

ולעומקו של מקרא יֵאָמֵר, מֵה שִׁכְתָּב בְּתִרְגוּם וְשְׁלוּטוֹ בְּנוֹנֵי יָמָא, הם הם ה**נוֹנִים** ההפוכים שלפני ואחרי "ויהי בנסוע הארון". וירמוז התרגום של נוֹנֵי יָמָא לדגני הים של התלמוד, לתנאים ואמוראים וכל עמלי התורה שבכל הדורות, שעל ידי שליטה בתורה הק' של ויהי בנסוע הארון, ניתן לת"ח הכח לשלוט בבריאה ע"י ורד'ו שמות הק'.

~~~~~

יִזְם הַשְּׁשִׁי [יִכְלֹו הַשְּׁמִים הֵם ר"ת יהו"ה, ליתן שם הוי"ה על הבריאה.

וירמוז הכתוב למה שאמרו חז"ל (ב"ר י"ב) ראה הקב"ה שאין העולם יכול להתקיים במידת הדין שיתף עמו את מידת הרחמים. שנאמר בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהו"ה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. (ב, ד'). וליכא מילתא דלא רמיזי באורייתא,

ואנכי עפר ואפר (בראשית יח, כז.), וכגון משה ואהרן שאמרו ונחנו מה (שמות טז, ח.). שאתם ממעטים עצמכם לפני כלבנה. והנמשל הוא שבממשלת הלילה הלבנה היא הגדולה, וכן כנסת ישראל גדולה בתפקידה להאיר אור ה' גם בפינות האפילות והחשוכות, עד שתהיה הארץ מלאה דעת ה' ועל כך נתנבא הנביא [ישעיהו ס, א'] קוֹמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרְךָ.

^^^^

**וְרָדְו בְּדִגְת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבְכָל-חַיָּה הָרֹמֶשֶׁת עַל-הָאָרֶץ
(א,כח)**

וְרָדְו. רמז הכתוב לע"ב שמות היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט שבפרשת בשלח. ומכיון שיש בהם ג' שיטות (כמבואר באריכות בלעומקו של מקרא, שם) הרי ע"ב שמות כפול שלש, הם כמנין ורד'ו. וסימנך ורדו בדגת הים. שעל ידי ורד'ו שמות ע"ב יש לאדם אפשרות לרדות ולשלוט בבריאה כולה, וזה שאמרו חז"ל עה"פ בפרשת בשלח וישב הים לאיתנו, לתנאו הראשון. ופירש האוה"ח הק' שְׁתַּנְּאִי התנה הקב"ה עם הבריאה שתהא נשלטת על ידי עמלי התורה,

לעומקו של מקרא בראשית

ולעומקו של מקרא נאמר, מה שעומדים בקידוש ואומרים בקול גם את תיבות **יום הששי**, הוא גם מפני **שפע הרחמים** המשלתשלים אלינו מעולם האצילות בעת הזכירנו שם הוי"ה הרמוז בפסוק כנ"ל.

ואשר על כן יש לומר שע"ב תיבות ירמזון לא רק לשם הק' ע"ב, אלא **לכל ע"ב שמות הקדש** היוצאים מן הפסוקים ויסע ויבא ויט שבפרשת **בשלח**, (שמות יד, יט') כמבואר בארוכה בלעומקו של מקרא שם, והם כולם שמות של חסד ורחמים.

ובשימת לב, הרמז של שם יהוה בתיבות **יום הששי** ויכלו השמים **מקדים** לשם **אלקים** אשר בהמשך הפסוק: **ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה**, כדי להקדים רחמים לדין, כדי להמתיק הדינים, וכפי מידתו ית' בכל מקום שמקדים תרופה למכה. ואשר על כן תמיד יזכר שם הרחמים לפני מידת הדין. ה' אלקים.

ועוד על דרך הרמז והצח, ירמוז באמרו **ויכלו השמים**, לדברי חז"ל במדרש תנחומא: **יום הששי**, ה"א יתרה למה? שהרי בכלל לא נאמר אלא יום

ולכן **רמזה כאן הכתוב** בתתו שם הוי"ה על הבריאה בראשי תיבות אלו **יום הששי ויכלו השמים**.

ומובא בשולחן ערוך סימן רע"א ס"י שלכן עומדים בקידוש מפני שם ה' הרמוז בו.

וב"ערוך השולחן" שם מוסיף: והנה תיבות **'יום הששי' הם סוף פסוק** ולכן יש נהגו לומר בלחש כל הפסוק הזה פרט ל **יום הששי, ומכאן ואילך** אומרים בקול רם, כדי שלא תהיה ההתחלה באמצע פסוק, כזה: **וירא אלהים את-כל-אשר עשה והנה-טוב מאד ויהי-ערב ויהי-בקר יום הששי**: (א, לא) **ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וגו' (ב, א)**.

ומוסיף שם: מניין התיבות של קידוש נמצא בספרי הקבלה, שצריך להיות ע' תיבות: ל"ה בויכולו ול"ה בהברכה, ועם שתי התיבות **יום הששי הם ע"ב תיבות**, כנגד שם ע"ב שהוא צירוף שם הויה ברוך הוא במילוי האותיות, כזה:

יו"ד ה"י וי"ו ה"י

הנקרא **שם ע"ב** על שם הגימטריה של אותיותיו שהן 72, כלומר ע"ב, והוא נקרא שם ה' בעולם האצילות.

לעומקו של מקרא בראשית

וַאֲדָם אֵינוֹ לְעֶבֶד אֶת-הָאֲדָמָה.
(ב,ה').

וְכָל שְׂמִית הַשָּׂדֶה זֶה תְּפִילָּה, שנאמר ויצא יצחק לְשׁוֹמְרֵי בְשָׂדֶה. ומכיון שטרם נברא האדם, טרם היתה תפילה בעולם. והיוצא מכך וכל **עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח.** כי ללא תפילה אין חיים לצומח.

וְעוֹד יֵשׁ לְהֹאִיר בְּזֶה, על פי הזוה"ק לפרשת בשלח, ע"ב שמות הקדושים מכוונים כנגד ע"ב תיבות שבפרשת והיה אם שמע, וכנגד התיבה **עֶשֶׂב**, (ונתתי עֶשֶׂב בשדך), נמצא השם הק' ושר לומר לנו שהוא ממונה על **שִׁירַת הַצֹּמַח בְּכֹלֵל, וְעַל שִׁירַת הָעֵשֶׂבִּים בְּפֶרֶט.** [וכמפורט בלעומקו של מקרא לפרשת בשלח ופרשת עקב]

וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן וְכָל עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח. כי המלאך הממונה על שִׁירַת הָעֵשֶׂבִּים ושר, אינו מצמיח את העֶשֶׂב, עד **שִׁיעֲבֹד הָאָדָם אֶת הָאֲדָמָה,** ובמה, **בְּתִפְלָה,** שהיא שִׁירַת הַנִּשְׁמָה. ועל ידי כך יהיה נשלח המלאך ושר לתת חיות לצומח ולומר לו **"גִּדֵּל".**

אָחַד, יוֹם שְׁנִי, וְכֵן לְכֻלָּם. מְלֻמָּד, שֶׁהַתָּנָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית וְאָמַר לָהֶם: אִם יִשְׁרָאֵל מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה שְׂיִשׁ בָּהּ חֲמִשָּׁה סְפָרִים, מוֹטֵב, וְאִם לֹא, אֲנִי מִחְזִיר אֶתְכֶם לַתּוֹרָה וְנִבְהוּ.

וְלַעֲוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא וְעַל דֶּרֶךְ אֵל תִּקְרִי וְאָמַר: אֵל תִּקְרִי וְנִיבְלֵי אֵלָּא וְנִיבְלֵי. לומר לך שאם ח"ו לא ישמרו את ברית התורה יתקיים בהם ובכל הבריאה ח"ו וְנִיבְלֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ. והוא הַתּוֹרָה וְנִבְהוּ הַנִּזְכָּר בַּמִּדְרָשׁ. וְאִם יִשְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה יִתְקַיֵּים בָּהֶם וְנִיבְלֵי. **כְּנֹאמַר בִּיתְרוֹ: וְנִיבְלֵי עֲמָד.**

לִכֵּן נֹאמַר וְנִיבְלֵי. וכאומרו: וְנִיבְלֵי עֲמָד. ועל כן הסמיך הכתוב את **יוֹם הַשִּׁשִּׁי לְיוֹנִיבְלֵי הַשָּׁמַיִם,** ורמז בהם שם הוי"ה ליתן כח הַרְחָמִים בְּבִרְיָאָה. שִׁיעֲמָדוּ וִיתְקַיֵּמוּ לַעֲוֹלָם.

~~~~~

דרשת וְכָל | שְׂמִית הַשָּׂדֶה

וְכָל | שְׂמִית הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל-עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הַמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ

לעומקו של מקרא בראשית

י"י

וְנִתְּתִי מִטֶּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ

הרי שתפילת האדם שהיא **שִׁית** ושירת נשמתו, מעוררת את השם הק' י"י להשפיע **מטר** של רחמים על **עשב** הארץ, הגדל על ידי המלאך **ושר**, השר לו ואומר לו: גדל!

ועל דרך **הצח והטעמים**, ובשימת לב יִרְאָה לְמַעַן, כי **שִׁית הַשָּׁדָה** מוטעם ב**מונח רביעי**. ורביעי הוא מלשון **רביעה** שהיא פקידת הגשמים את האדמה, וכדפירש רש"י תענית ו. יורה: **רביעה ראשונה** היורדת במרחשון. שהיא **נתינת מטר** להצמחת התבואה. ועל ידי מה, על ידי **השִׁית**, שהיא התפלה המוגשת לה' **כמנחה**. ובזה ינתן טעם ל"**מונח רביעי**" אשר בכתוב **שִׁית הַשָּׁדָה**.

~~~~~

דרשת

עֶפֶר מִן-הָאֲדָמָה

וַיִּצְרֹה' אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֶפֶר מִן-הָאֲדָמָה וּגו'. (ב, ז').

ועוד י"ל, שזה מובנו של הפיוט בהושענא "אדון המושיע": **כל שיה תדשא ותושיע הושענא**. והכוונה בזה שעל ידי **שִׁית התפילות** יושיענו מושיענו לשלוח את **ושר** להצמיח ישועת הדשאים.

ועוד י"ל ששירת המלאך "**ושר**" היא שירת האדם היא התפילה, היא שירת היקום כולו, ואשר על כן אמרו כי עבודת התפילה היא מעמודי העולם. וכן שירת **התורה** היא מעמודי העולם כנאמר "וכרביבים עלי עשב", וגמילות חסדים היא העמוד השלישי של השירה, **שירת החסד**.

שהרי תלה הכתוב את צמיחת העשב במטר, שנאמר פִּי לֹא הִמְטִיר ה' אֱלֹקִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לְעֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה. אלא גילה הכתוב מדוע לא המטיר, כי ללא תפילת האדם אין למטר כל ערך. לכן לא המטיר כי אדם אין לעבוד את האדמה.

ועוד על דרך הסוד, שמות ע"ב אשר מכוונות כנגד פרק שני של קריאת שמע, נמצא בהם השם הקדוש י"י, אשר מכוון כנגד המלה **מטר**, כזה:

לעומקו של מקרא בראשית

ואכן כי כן, גם בשמים שנבראו כנגד הרוחניות גם בהם יש חילוק לגשמי ורוחני. כגון מים עליונים ומים תחתונים, וכן **שמים** נקראו שמים ורקיע נקרא שמים, ורקיע הוא החלק הגשמי שברוחני ושמים הם הרוחני שברוחני.

וכן הארץ, התחלקה בריאתה לגשמי ורוחני. הארץ היא החלק הארצי והגשמי שבגשמי, והאדמה היא החלק הרוחני שבגשמי.

ואשר על כן האדם שהוא גם מן הגשם וגם מן הרוח, נברא מן האדמה שהיא החלק הרוחני שבגשמי. וזה שאמר הנביא, [יחזקאל לד, לא] וְאַתָּן צִאֲנִי צֶאֱן מִרְעִיתִי אֶדֶם אֶתֶם, ודרשו חז"ל [רשב"י יבמות סא.]: אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויים אדם. כי האדם הוא החלק הרוחני שבגשמי, אדם מן האדמה. ואף כי כלל האומות גם הם מאדם הראשון הם, הם אינם קרויים אדם כי אינם ממעטים עצמם כאדמה, אלא אדרבה משתמשים באדמה לגאווה, לומר [ישעיהו יד, יד] אֶדְמָה לְעֵלְיוֹן. ואילו עם סגולה בהם נאמר (הושע י"ב יא) וְאֶנְכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִי וּבִיזָה הִנְבִּיאִים אֶדְמָה שהוא

יש ליתן טעם מדוע יבדיל הכתוב בין עפר ובין אדמה, באמרו "עפר מן האדמה". ולעומקו של מקרא נראה לומר, שהאדמה כוללת מינים הרבה מהם טובים יותר ומהם פחות כמו שאמרו עידית בינונית וזיבורית, והפחות ביותר מהם הוא העפר.

וכפי שאמר אברהם אבינו "ואנכי עפר ואפר" [בראשית י"ח כ"ז], וכפי שתקנו בתפילה ונפשי כעפר לכל תהיה. והאדם נברא עפר מן האדמה כדי שיהיה כחרס הנשבר ויכניע את לבו ביותר לפני המקום ולפני הבריות.

או כלך לדרך זו: כמובא בלעומקו של מקרא לפי קרח כל אשר ברא הקב"ה בעולמו ברא במיזוג הגשם והרוח. ובכל דבר קשר הקב"ה את הרוחני בגשמי.

וכן בבריאת העולם נאמר בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. בשם שמים יקראו כל הדברים הרוחניים שבעולם, ובשם ארץ יקראו כל הדברים הגשמיים שבעולם. ומה שאמר הכתוב פעמיים אֶת, בא לרבות את כל הנבראים כולם שנבראו גם הם גשמי ורוחני.

לעומקו של מקרא בראשית

ועל דרך הצח, מאי עפר, ע.פ.ר.
כנגד עין רואה ופה מדבר וראש חושב.
שיהיו העין והפה והראש מן העפר,
שאם ירצו להתבונן ולדבר ולחשוב
גבוהה גבוהה, יזכרו שיצירתם מעפר
ולא יגיעו לשערי הגאווה.
ומובא במדרש רבה (יד,ד') **וַיֵּצֵר,**
בשני יוד"ן, שברא לו שְׁנֵי יָצָרִים,
יָצָר טוֹב וַיֵּצֵר הָרָע.

ויש לשאול הרי נאמר עפר מן
האדמה ומה כוחו של יצר הרע בהיותו
עפר, ומדוע בראו עפר מן האדמה, **ועל**
דרך המוסר יש לומר שגילה המדרש
בזה **כי האדם כאדמה.** כשם שהאדמה
תוביר אם יזנחה, כן האדם יוביר אם
יזנח עבודתו על המידות ואז יוכל יצר
הרע להתגאות עליו ולאבדו מן העולם.
ולעומת זאת כאשר יעבוד האדם על
אדמת נשמתו, כשם שהאדמה תתן
יבולה אם יעבדה, כן יתן האדם
פירותיו הטובים ויתנאה על סביבותיו
אם יעבוד על מידותיו.

ועל דרך הצח, במילה וייצר טמן
הקב"ה וצפן ורמז על מלחמת היצרים.
שהרי ט' וצ' מתחלפות הן בהיותן נְקֻמָּה
באותו מוצא הפה והוא הלשון. וכאילו
כתוב וייטר. שהוא בארמית לשון נטר
ושמר, כעין ואביו שמר את הדבר.

לשון ביטול פְּאָדָמָה, שהקב"ה נגלה
לנביאים ומשרה שכיתו על עם סגולתו
שמבטלים עצמם בפניו כאדמה.

ויש דרגה יותר נעלית ורוחנית מן
האדם והוא **איש.** כנגד המלאכים
הנקראים אישים. ועל כן כתוב במשה
והאיש משה ענו מכל **האדם** אשר על
פני האדמה. והיינו **רוחניות**
שברוחניות.

ואשר על כן המשילים הכתוב גם
לכוכבי השמים וגם לעפר הארץ למזג
בהם את הרוחני בגשמי.

ועוד יש ליתן טעם באומרו עפר מן
האדמה. שמתוך עפרוריות גשמיותו,
תִּירָאָה נשמתו צחה וברה, וזו גדלותו
על כל בריות תבל, להיות עפרו **כלי**
לעבודת בוראו בטהרת נשמתו.

וכפי שאמרו [תענית ז.]. אמר ר'
אושעיא למה נמשלו דברי תורה
לשלשה משקין הללו מים יין וחלב,
לומר לך מה שלשה משקין הללו אין
מתקיימין אלא בַּפְּחוֹת שֶׁבְּכָלִים **אף**
דברי תורה אין מתקיימין אלא במי
שדעתו שפלה.

לעומקו של מקרא בראשית

דרשת אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָהּ

וּלְאָדָם אָמַר כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ
וּנְתַאֲכַל מִן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר
לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אַרְוֶה הָאָדָמָה
בְּעִבּוּרָהּ וְגו' כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ (ג, יז-
יט')

אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָהּ. יש
לשאול מאי בְּעִבּוּרָהּ. אם אדם חטא
אדמה מה חטאה. ועוד, הרי נתן טעם
לקולא כי שמעת לקול אשתך וּנְתַאֲכַל,
ומדוע יחמיר עמו, ועוד מה תועיל
נתינת הטעם כי ממנה לָקַחְתָּ להעניש
את האדמה להיות אַרְוֶה.

ולעומקו של מקרא יש לומר,
כפירוש רש"י בפרשת וישלח, על
הפסוק "אלון בָּכוֹת". מדוע התורה
העלימה את מיתתה של רבקה, שלא
יקללו הבריות כרס שיצא ממנה עשו.
הכי נמי, נתקללה האדמה שהיא
כהכרס שיצא ממנה אדם, שעבר על
ציווי הבורא. ולכן היתה כאן נתינת
טעם, אַרְוֶה הָאָדָמָה בְּעִבּוּרָהּ וְגו' כִּי
מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ, לכן גם היא תהיה בארור.

ולב לבו של וייטר הוא י"ט הוא יצר
טוב. ולכן מקרבן אותיותיהן, והקצוות
של ייטר הן י--ר שהן יצר רע, ולכן
מרחקן אותיותיהן למען הרחיק את
הצפוני מעלינו, והאות ו' בתחילה תוֹרָה
על המשכיות והתמדה, שזו עבודת
האדם כל ימי חייו. להרגיז יצר טוב על
יצר הרע בהתמדה ללא מנוחה כלל,
לקרב היצה"ט ולהרחיק היצה"ר. ועל
ידי כך ישמרהו יוצרו, והוא לשון
וייטר, שהוא בארמית לשון נטר
ושמר. שיתקיים בו וייטר ה', אם ינצח
במלחמת וייצר ה'. ובינתיים עד
שינצחו במלחמה זו, אביו שבשמים
ישמור את הדבר, ויחכה ויצפה לראות
מתי יצרו הטוב גבר.

~~~~~

וַיֵּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת-הַעֲצָלָה
אֲשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא
אֶל-הָאָדָם: [ב,כב']

בשימת לב, כתיב בבניית האשה אֶת-
הַעֲצָלָה. ובהיפוך אותיות קרי ביה
עצלה. שאם זכה והיא לעזר הרי אינה
עצלה. ויכוון לאשת חיל שאמר שלמה
המלך במשלי וְלָחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל.

~~~~~

לעומקו של מקרא בראשית

למען יברכו: [בראשית כז, יט]: קום-נָא
שָׁכָה וְאָכְלָה מִצֵּילֵי בְּעֵבוֹר תְּבָרְכֵנִי
נִפְשָׁךְ:

הכי נמי אמר ארורה האדמה בְּעֵבוֹרָךְ,
למענך, למען תתקן דרכך, ובזעת אפך
יסור חרון אף ה' ממך, וגם האדמה
תבוא לידי תיקונה כשהיתה קודם
החטא של עץ עושה פרי, בעת יכנס עם
ישראל לארצו ויתקיים בו [יהושע ה,
יא'] 'נִאֲכָלוּ מִעֵבוֹר הָאָרֶץ מִמִּחֶרֶת
הַפֶּסַח. בַּפֶּשֶׁט הַדְּבָרִים עֵבוֹר הָאָרֶץ
הַכוּנָה לַתְּבוּאָה.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח
יהיה 'נִאֲכָלוּ מִעֵבוֹר הָאָרֶץ הַתִּיקוּן
עֵבוֹר הָאָרֶץ וְעֵבוֹר הָאָדָם, הֵינִינוּ:
למענכם. וארבעים שנה שהיו אוכלי
המן, היו כארבעים שנה כנגד ארבעים
יום של יצירת הולד, והיו כמו העובר
בבטן אמו וכנולדים מחדש, להיכנס
לארצם, לעבוד את האדמה ככתוב
בבראשית [ב, ט"ז]: לְעֵבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ.
וכאומרו: ארורה האדמה בְּעֵבוֹרָךְ,
למען תיקונך, ותיקונך יהיה בעבורה,
שזה יהיה גם תיקונה. וכפי שאמר
אברהם לשרה למען ייטב לי בעבורך.
ויבואר במקומו, על פי אוה"ח הק'
שבזה נבחנה כנקייה בסתירתה וזכה על
ידה אברהם לבן ובזה זכתה גם שרה.

כביכול מתאררת הכרס שיצא ממנה
אדם.

ובזה ינתן טעם מדוע יתלה הכתוב
אכילתו של האדם באכילתה של האשה.
כִּי-שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְנִאֲכַלְתָּ וְיִשׁ
לומר שהמילה נִאֲכַלְתָּ תתפרש בשני
אופנים. נִאֲכַלְתָּ בלשון זכר, אָתָּה, וכן
נִאֲכַלְתָּ בלשון נקבה, וְכִגוֹן וְנִאֲכַלְתָּ
היא. ובזה רמז לו שאשתו כגופו. וכשם
שארורה האדמה בְּעֵבוֹרָךְ כי ממנה
לָקַחְתָּ, כן גם יהיה האדם בארור
בְּעֵבוֹרָה של האשה. כי מאיש לָקַחְתָּ
זאת. והוא כאותה פֶּרֶס שיצאה ממנו
חוה. כי כשם שנאמר על האדם לָקַחְתָּ
כן נאמר גם לגבי האשה לָקַחְתָּ.
[בראשית ב, כג'] כִּי מֵאִישׁ לָקַחְתָּ-זֶאת.
ולשון נופל על לשון מצינו כאן.
לוקחה ללא ח [ללא חטא] הרי לוקה.
וכשהיא לוקה מתכפר לה ואין כאן ח'.
ומכיון שהיא לוקה כן גם הוא לוקה.
ואין כאן חטא, לא לאדם ולא לאשתו
ולא לאדמתו. והיינו הורית דרך תשובה
לבת השובבה.

או כלך לדרך זו:

מאי בְּעֵבוֹרָךְ, לאו דווקא בגללך, אלא
גם בשבילך. או : למענך. וכשם שאמר
יעקב ליצחק אביו בהביאו לו מטעמים

לעומקו של מקרא בראשית

לחפש אחר פרנסתו ולאכול לחם
ביגיעה.

ולעתיד לבוא, יתוקן פגם האדמה,
וכאשר יתכפר לאדמה יתכפר גם
לאדם, הוא האדם מישראל. **וכן** כאשר
יתכפר לאדם יתכפר גם לאדמה על
חטאה הראשון כנאמר [דברים לב, מג']
וְכָפַר אֶדְמָתוֹ עִמּוֹ. ופירש רש"י שם:
וכפר אדמתו. ומה היא **אֶדְמָתוֹ**, **עִמּוֹ**,
כשעמו מתנחמים ארצו מתנחמת.
והיינו כנ"ל ויאכלו מעבור הארץ
וכאומרו מבורכת האדמה **בְּעֹבְרָךְ**.

ועל דרך הצח היינו מה שפייט הפייטן
[רבנו בנימין בסליחות לצום גדליה]:
הוֹרִיתָ דָּרְךְ תְּשׁוּבָה לַבַּת הַשׁוֹבֵבָה.
ותהיה הכוונה לשניהם גם יחד, לעם
ולארץ, וכפירוש רש"י, ומה היא
אדמתו - עמו.

ובכלי יקר מביא נוסח זה בפירושו
[לחומש דברים לב, ב-ג], **ובחמלת ה'**
על כל בראיו בין אדם בין בהמה
הוֹרִתָּ דָּרְךְ תְּשׁוּבָה לַבַּת הַשׁוֹבֵבָה.

ואע"פ שלשון משובה אינו שייך כ"א
על האדם החוטא ולא על הבהמה מ"מ
כשאדם מביא קרבן וסומך ידו עליו
ומתודה עליו דומה כאילו כל עונותיו

והיינו **בְּעֹבְרָךְ** שפירושו הוא **בגללך**
ולמענך.

ועוד יש ליתן טעם לחטאה הראשון
של האדמה עת לא עשתה כציווי הבורא
והוציאה עץ **עושה פרי** ולא **עץ פרי**.
כי בזה כביכול קררה את האמבטי,
ונתנה פתח לנבראים להשתמש בזכות
הבחירה לעשות כחפץ לבבם. ואשר
על כן נאמר ארורה האדמה בעבורך.
אל תקרי **בְּעֹבְרָךְ**, אלא **בְּעֵבְרָךְ**. כאשר
אדם עובר על המצוות ח"ו, מתעוררת
שוב **התביעה הראשונה על האדמה**,
כביכול, מדוע הוֹרִית דרך **עֵבְרָךְ** לאדם
על ידי **שְׁעֵבְרָךְ** על ציווי השם, להוציא
עץ עושה פרי ולא עץ פרי. **שעץ פרי**
הוא בדרגה גבוהה יותר מאשר עץ
עושה פרי. כי עץ פרי, **טעם** עצו **כטעם**
פריו. ואם היה **טעם** עצו **כטעם** פריו,
לא היה רוצה אדם לטעום **טעם** חטא.
ועתה שאין **טעם** עצו **כטעם** פריו, ירצה
האדם לטעום **טעם** חטא. ולכן ארורה
האדמה **בְּעֹבְרָךְ**, **בְּעֵבְרָךְ**. וכאשר
אמרה התורה **כי האדם עץ השדה**,
אע"פ שבדרך שאלה שאלה התורה,
מכל מקום דרך **משל יש כאן**, ואם
היתה האדמה מוציאה **עץ פרי**, היה
האדם המשול לעץ גם הוא כולו **פרי**,
כלומר **פרנסתו** עמו, ולא היה צריך

לעומקו של מקרא בראשית

יש לשאול, מאחר ותכלית האדם שיזכה לחיי נצח חיי עוה"ב, מה בכך אם יאכל **מֵעֵץ הַחַיִּים**, וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם.

אלא יש לומר כי חיי נצח לעולם הבא הם התכלית הנרצית רק **לאחר** שיהיה **עמל** בעבודתו על התורה והיראה בעולם הזה. כי חיי העוה"ב לא ינתנו במתנה אלא למי שְׁכַחֵם בעמל ויגיעה. לכן אמר **פֶּן-יִשְׁלַח יְדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם** שבדרך זו אין זו התכלית הנרצית. **אלא בדרך של עבודת ה'.** ולכן נאמר בסמוך, (פס' כג) **וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹקִים מִגֶּן-עֵדֶן לְעֹבֵד אֶת-הָאָדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם.**

~~~~~

ויקרא האדם שם אשתו חוה כי הוא היתה אם כל-חיי. (כ')

ולעומקו של מקרא נאמר שנקראה חוה על שם העתיד, בדרך של "שְׁמָא גְרִים". כמובא במסכת ברכות ז'; ששמו של אדם גורם לו את כל גלגולי ומאורעות חייו, לו ואף לדורותיו. וכגון ששאלה הגמ' מאי **רות**, מדוע נקראה **רות**, או מה נגָרם לה משמה **רות**, שיצא

נשואים באותה בהמה כמ"ש ונשא השעיר עליו את כל עונותם. עכ"ל.

וכשם שמתכפר גם לאדם וגם לבהמה ככתוב אדם ובהמה תושיע ה'. **כן לגבי האדמה, שממנה יצאו הבהמה והאדם.** ואע"פ שלכאורה לשון משובה אינו שייך כ"א על האדם מכל מקום מקרא מפורש הוא **וכָפַר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ.** כאשר האדם מתנחם על הרעה, אדמתו מתנחמת כפירוש רש"י בחומש לעיל. ואשר על כן שייך הנוסח דלעיל גם לאדם וגם לאדמה: **הוֹרִיתָ דֶּרֶךְ תְּשׁוּבָה לְבַת הַשְּׁוֹבֶבֶת.** ובמקום שנאמר **אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָהּ, וְאָמַר בְּרוּכָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָהּ** ככתוב: [דברים לג, יג] **מְבֹרָכַת יְהוָה אֲרֻצּוֹ** כאשר ישא האדם תפילתו עת יפריש מעשרותיו **מֵעֵבֹר הָאָרֶץ:** [דברים כ"ו ט"ו] **הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשֶׁךָ מִן-הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁפָּעַתָּ לְאַבְרָהָם אֲרֻץ וְחֵלֶב וְדָבָשׁ.**

~~~~~

ועתה | פֶּן-יִשְׁלַח יְדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וְחַי לְעֹלָם (ג, כב')

לעומקו של מקרא בראשית

שאם נהנה מאוכל הרוחני של תורה ומצוות, **נְתַי לְעֵלָם**. שבוזה נותן סויות להעולמות ולאם כל חי.

^^^^

וְהָבֵל הֵבִיא גַם-הוּא מִבְכֹּרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֲלִבְהֶן וַיִּשְׁעֵה ה' אֶל-הָבֵל וְאֶל-מִנְחָתוֹ (פרק ד, ד')

יש ליתן את הדעת מדוע **שָׁעָה** ה' אל הבל ואל מנחתו ואילו אל קין ומנחתו לא **שָׁעָה**.

ולעומקו של מקרא **יש לומר** שהבל הקריב **לשם שמים** מה שאין כן אצל קין. ודייקא **נמי** מה שכתוב אצל הבל **וּמִחֲלִבְהֶן**. חלקהו **לשתי תיבות**. **וּמִחֲלִבְהֶן**. כאן הודיע הכתוב שהקרבנות והקרבת חלבהן הן **למחול בהן את העוונות**. ואשר על כן שעה אל הבל ואל מנחתו.

ועוד, רמז הכתוב שעם הקרבן למחילה, צריך **שיתודה** על חטאו. וזה נרמז במילה **הבל**. כנגד **הבל פיו** של המקריב עת מתודה על חטאיו. לכן נאמר **אל הבל ואל מנחתו**. והבל היה צריך מחילה כמבואר לקמן **על אשר הציץ בשכינה**.

^^^^

ממנה דוד **שריווה** לקב"ה בשירות ותשבחות. כביכול צמאנו הגדול של הקב"ה לשירות ותשבחות, רק דוד המלך יכול היה **לְרִוּתוֹ**, בזכות זקנתו שנקראה **רות**.

ולכן נתן אדם טעם לכך שקראה כן, **אִם פֶּל-חֵי** כי היא היתה אם לכל מי שמתקיים בו **וחי בהם**. בחיי תורה ומצוות. ואשר על כן **כתיב הוא וקרינו** **היא. פִּי הָיָה הֵיטָה אִם פֶּל-חֵי**. למי שמזכה אותה לקיים בעצמה **וחי בהם**.

וכפי מה שאמרו **נשים במאי זכיון** באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן (ברכות יז עמק' א').

ומעתה ידע האדם כי בידו הברירה להיות מסטרא דנחש או מסטרא דאם כל חי. והוא שיקיים **וחי בהם**. וזה שאמר הכתוב (לעיל, ג. כב') **וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַתֵּי לְעֵלָם**.

ולעומקו של מקרא ירמוז הכתוב לעץ החיים היא התורה הק', שאם יאכל ממנה האדם, **וחי לעולם הבא**, וכן על דרך אל תקרי. אל תקרי **לְעֵלָם** אלא **לְעֵלָם**. בקמץ תחת הלמד.

לעומקו של מקרא בראשית

וְקָם קִין עַל הָאָחִיו וְטָבַע אֶבֶן
בְּמִצְחֵהוּ וְקָטְלָהּ.

וַהֲוִינוּ בָּהּ, לְכַאוּרָה לְפִי תוֹצֵאת
הַמַּעֲשֶׂה, יִחְשׁוּב קִין כִּי הִצְדֵּק אִתּוֹ. הִנֵּה
אֵין דִּין וְאֵין דִּין וְעִשִּׂיתִי בַּהֶבֶל כִּרְצוֹנִי.

אֵלֶּא מִי שֶׁלֹּא יָדַע לַחֲשֹׁב הַשְּׂגָחַת ה'
בְּעוֹלָמוֹ יֹאמַר כֵּן. כִּי הֵבֵל נִתְחַיֵּב כְּלִיָּה
וּמִיתָה לְמִקּוֹם עַל אֲשֶׁר הִצִּיץ בַּשְּׂכִינָה.

וְכַךְ מוֹבָא בַּמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל עַל פְּרָקִי
אֲבוֹת. (פְּרָק ב, מִשְׁנָה ו) גְּבִי הֵלֵל:
אֵף הוּא רָאָה גִּלְגֻּלֵּת אֶחָת שֶׁצָּפָה עַל
פְּנֵי הַמַּיִם. אָמַר (לָהּ), עַל דְּאִשְׁתָּךְ,
אִשְׁתְּךָ. וְסוֹף מִטִּיפְיוֹף יִטּוּפוֹן. [עַל
שֶׁהִטְבַּעַת אַחֲרֵיהֶם, לִכְנֹן הִטְבִּיעוּ אוֹתָךְ]
וְהַכֹּל לְפִי הַחֲשׁוֹבוֹן. שׁוֹאֵל הַמִּדְרָשׁ
שְׁמוּאֵל, לְפִי הַחֲשׁוֹבוֹן הַזֶּה, הִנְרַצָּה
הָרָאשׁוֹן, הֵבֵל, מֶה עָשָׂה שֶׁכַּךְ עֲלָתָהּ
לוֹ. אֵלֶּא וְדָאִי הִצִּיץ בַּשְּׂכִינָה וְלִכְנֹן
נִתְחַיֵּב כְּלִיָּה לְמִקּוֹם.

וּבַהֲסַבְרֵי דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ שְׁמוּאֵל
צָרִיךְ לוֹמַר, שְׁלֹכֵן הִיָּה לוֹ כַּחַ לְהֵבֵל
לְעִמּוּד מוֹל דְּבָרֵי הַכִּפּוּרָה שֶׁל קִין. כִּי
הִצִּיץ בַּשְּׂכִינָה, וְרָאָה אֶת כָּל דְּרָכֵי
הַהֲשָׁגָה. אֵית דִּין וְאֵית דִּין [יֵשׁ דִּין
וְיֵשׁ דִּין] וְאֵית עֲלָם אֶתְרָן [וְיֵשׁ עוֹלָם

דרשת

יֵשׁ דִּין וְיֵשׁ דִּין

וַיֹּאמֶר קִין אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי
בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִין אֶל-הֶבֶל
אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ (ד, ח')

וַיֹּאמֶר קִין אֶל-הֶבֶל אָחִיו וּגו'.
וְהַתּוֹרָה הַעֲלִימָה מֶה אָמַר קִין לְהֵבֵל,
וּמֶה עָנָה לוֹ, שֶׁעַל זֶה קָם אֶל אָחִיו
וַיַּהַרְגֵהוּ.

וּבִתְרֻגּוֹם יוֹנָתָן בֶּן עוֹזִיָּאל, מִצִּינוֹ
שֶׁהַשִּׁיחַ בִּינֵיהֶם הִיָּה שִׁיחַ קִשָּׁה עַל
אִמּוֹנָה וּכְפִירָה.

יֵשׁ מִשְׁוֹא פָּנִים בְּדִין, אָמַר קִין לְהֵבֵל,
מִדּוּעַ קֵבֵל אֶת מִנְחַתְךָ וְלֹא אֶת מִנְחַתִּי.
עָנָה הֵבֵל וְאָמַר אֵין מִשְׁוֹא פָּנִים בְּדִין
אֵלֶּא הַכֹּל כְּפִי הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים. עָנִי
קִין וְאָמַר לְהֶבֶל לֵית דִּין וְלֵית דִּין וְלֵית
עֲלָם אֶתְרָן וְלֵית לְמִיפָן אֲגָר טַב
לְצַדִּיקָא וְלֵית לְמִפְרָעָא מִן רִשְׁיָעָא. עָנִי
הֶבֶל וְאָמַר לְקִין יֵשׁ דִּין וְיֵשׁ דִּין וְיֵשׁ
עוֹלָם הַבָּא וְיֵשׁ שֹׂכֵר טוֹב לְצַדִּיקִים וְיֵשׁ
פּוֹרַעֲנוֹת לְרִשְׁעִים. וְעַל עֵיסֶק פִּתְגָמָא
הָאֵלִין הָיוּ מִתְנַצְּנִין עַל אֲנָפֵי בְרָא [וְעַל
עֲנִינִים אֵלּוֹ הָיוּ רַבִּים עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה]

לעומקו של מקרא בראשית

צריך להאמין אמונת אומן בלי להציץ בשכינה. ואז היה זוכה לו ולדורותיו.

ולענין המשנה בפרקי אבות, אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים. אמר (לה), על דאטפת, אטפוד. וסוף מטיפיד יטופון. (פרק ב, משנה ו) יש לשאול: מאי אף הוא ראה. אמנם לפשטם של דברים מוסב הענין למשניות הקודמות שנאמרו בשם הלל. לכן נאמר אף הוא - הלל ראה וכו'. אך הלשון קצת קשה, מאי אף. היה לו לומר הוא ראה, כשם שנאמר הוא היה אומר. ולא נאמר אף הוא היה אומר.

ולעומקו של מקרא נאמר, שלכן אמרה המשנה אף הוא ראה. מאי אף, מה בא לרבות, שלא רק הבל ראה אלא אף הלל הציץ וראה דרכי ההשגחה. אלא שהבל הציץ בשכינה באיסור, והלל לעומתו הציץ בתורה וראה בהיתר.

וביותר ראוי להלל לומר זאת, שהוא היה ניצוץ נשמתו של משה רבנו, שהיה ניצוץ גלגול של הבל, וכמבואר בלעומקו של מקרא לפר' קרח בארוכה על פי הזהר הק'. שמחלוקת קרח על משה רבנו היא גלגול מחלוקתו של קין על הבל. שניצוץ נשמת הבל

הבא] ואית למיתן אגר טב לצדיקנא [ויש מתן שכר טוב לצדיקים], ואית למפרעא מן רשיענא.

ולעומקו של מקרא יובן לפי זה מאי קול דמי אחיה צעקים אלי מן-האדמה. ומה הם צועקים, יש דין ויש דין! והם צעקים ותובעים ממני לעשות דין. ולכן אמר צעקים אלי מן-האדמה. שתובעים ממני לעשות כך דין.

ויש לעיין מה הוא שאמר הכתוב מן-האדמה. ולעומקו של מקרא נאמר, שיש כאן לימוד ק"ו מן האדמה. מה האדמה, שלא שפכה דם, נתאררה בעבור האדם, קין שנטל נפש אחיו ושפך את דמו, לא כל שכן שיהיה בארור בעבור דם האדם.

ויש לשאול, לפי מה שנאמר לעיל ומחלבהן שפירושו ומחל בהן, מדוע אם כן העוון של "הציץ בשכינה" לא נמחל להבל על ידי קרבנותיו.

ויש לומר שחל עליו עוון נוסף, שלא האמין עד שהציץ בשכינה. וכפי שאמר ר' יוחנן לתלמידו (בבא בתרא עה.) ריקא, אם לא ראית לא האמנת!?, מלגלג על דברי חכמים אתה! נתן עיניו בו והפכו לגל של עצמות. וכן הבל, היה

לעומקו של מקרא בראשית

רבה פרשת צו, פרשה י, ה]:
ר' יהודה אומר תשובה עושה
מחצה ור' יהושע בן לוי אומר
תשובה עשיתה את הכל.

על דעתיה דר' יהודה דאמר תשובה
עושה מחצה, ממי את למד מקיין
שנגזרה עליו גזירה, כיון שעשה תשובה
נמנע ממנו חצי גזירה, ומכאן שעשה
תשובה, שנאמר (בראשית ד, יג):
ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא,
ומכאן שנמנע ממנו חצי הגזירה, הדין הוא
דכתיב (בראשית ד, טז): וניצא קין
מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת
נע ונד אין כתיב אלא בארץ נוד קדמת
עדן.

על דעתיה דר' יהושע בן לוי דאמר
תשובה עשיתה את הכל, ממי את
למד מאנשי ענות, (ירמיה יא, כב),
ואם אין לה ללמד מאנשי ענות למד
מכניהו (ירמיה כב, כח).

עד כאן הובא לשון המדרש בקיצור, רק
במה שנוגע לקין ולתשובה.

ומעתה, יש לדון לגבי קין:
לר' יהושע בן לוי דאמר תשובה
עשיתה את הכל, יש לשאול: מדוע לא
נמחקה לקין הגזירה כליל, גם של ארץ
נוד?

במשה רבנו, וניצוץ נשמת קין בקרח.
ותחת אשר הבל נקבר באדמה, וקין
נותר על פני האדמה, קרח שהוא גלגול
קין, הוא אשר נבלע באדמה, ולעומתו
על משה נאמר והאיש משה ענו מכל
האדם אשר על פני האדמה. והכל לפי
החשבון של מדה כנגד מדה. וקרח
ועדתו כדמי הבל הצועקים מן
האדמה: יש דין ויש דיין!

^^^

דרשת נע ונד
לענין תשובה ותפילה ולענין
יש דין ויש דיין

ויאמר יהוה אל-קין וגו' נע ונד
תהיה בארץ. ויאמר קין אל-ה'
גדול עוני מנשוא [ד, ט-יג]

יש לשאול, מאחר ועשה קין תשובה
באומרו גדול עוני מנשוא, מדוע אם כן
לא הועילה תשובתו לכפר על עונו
לגמרי, אלא רק למחצה, שהרי נאמר
וישב בארץ נוד, והוא חצי מלשון
נע ונד.

ואכן, חלקו בזה ר' יהודה ור' יהושע
בן לוי, כמובא במדרש רבה: [ויקרא

לעומקו של מקרא בראשית

עווני מנשוא" אינם נחשבים כתשובה אלא **כתפילה**. וכפירוש הרמב"ן: והענין שאמר לפניו הנה חטאי גדול והרבית עלי עונש **אבל שמרני שלא אענש** יותר ממה שחייבת אותי **כי בעבור שאהיה נע ונד** ולא אבנה לי בית וגדרות בשום מקום יהרגוני החיות כי סר צלך מעלי.

ותפילתו זו הועילה למחצה, לפי ריב"ל שאמר **תפילה עושה חצי**. ולכן **נמחקה לו גזירת "נע", ונותרה לו גזירת "נד"**.

נמצינו למדים בין לר' יהודה ובין לר' יהושע בן לוי, לא נתקיימה בקין **כל הגזירה של נע ונד**, אלא רק **חציה**, של **נִישֵׁב בְּאֶרֶץ נֹד**.

ויש ליתן טעם מדוע דווקא גזירת **"נע"** נתבטלה ולא גזירת **"נד"**.

ולעומקו של מקרא יש לומר: לנוע זו גזירה על **נפש האדם**. שאינו מוצא מנוחה לנפשו. ולנווד זו גזירה על **גופו** של האדם **שלא ימצא מנוח במקום אחד** אלא יהיה **נד ממקום למקום**. ואף שכתוב **נִישֵׁב בְּאֶרֶץ נֹד**, משמע שנד ממקום למקום, וכן משמע מלשון שני

ולעומקו של מקרא יש לומר שכך יאמר לך ר' יהושע בן לוי: דשונה הדבר אצל קין. שעוון הרציחה פרט לחומרתו הרבה, יש בו גם פגיעה כביכול בדיוקנו של מלך, ואכן גדול עונו מנשוא למחקו כליל כלא היה.

ועוד, שהחטיא את הרבים בכך שהיה הראשון להיות כופר בהשגחת ה', שאמר **לית דין ולית דין**. וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה. ומשום חסד הבורא עם בראיו, עזרה תשובתו על כל פנים **למחצה**. כדי להודיע בעולם **שיש דרך תשובה**.

או כלך לדרך זו שכך יהיה החילוק ביניהם: **האם תשובה מאהבה עושה הכל, ותשובה מיראה עושה מחצה, או לא שנא**. ולדעת ר' יהודה לא שנא, **ותשובה תמיד עושה מחצה**. ולריב"ל יהיה החילוק: **תשובה מאהבה עושה אמנם הכל. אך תשובה מיראה עושה מחצה**. ולקין היתה זו **תשובה מיראה**, שכן פחד מן העונש, ופיו העידו בתמיהתו לבוראו: **גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא!?** ולכן **תשובתו עשתה מחצה**. **או כלך לדרך זו**, כהמשך המדרש בתנחומא שאומר ר' יהושע בן לוי: **תשובה עושה הכל ותפילה עושה חצי**. וסבר ריב"ל **ל' שדברי קין "גדול"**

לעומקו של מקרא בראשית

ואשר על כן הועילה תפילתו או
תשובתו למחצה, להיות על כל פנים
נד. בין לר' יהודה ובין לר' יהושע
בן לוי, כדי להודיע בעולם: יש דין
ויש דין!

^^^

דרשת

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם

זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא
אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמְיוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה
אֹתוֹ (ה,א)

במדרש רבה מובאת מחלוקת בין
בן עזאי לר' עקיבא, מה הוא כלל גדול
בתורה.

בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם,
זה כלל גדול בתורה,

ר' עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך
זה כלל גדול בתורה.

שלא תאמר הואיל ונתבנית יתבנה
חברי עמי, הואיל ונתקללתי יתקלל
חברי עמי.

ברש"י: כל מקום שהלך, היתה הארץ
מזדעזעת תחתיו.

ואשר על כן, הנפש החוטאת שעשתה
תשובה, התבטלה גזירתה להיות נע. אך
הגוף שעשה את מעשה הרציחה, צריך
לצאת לגלות כי הגלות מכפרת, כדי
שיזכה לתשובת המשקל: כנגד מה
שקלד קין את כל באי העולם דרך
הכפירה, לומר אין דין ואין דין עתה
משיראוהו הבריות בכל מקום ויראו את
האות שהקב"ה טבע במצחו, יאמרו
עליו: יש דין ויש דין! ולא עוד אלא
ע"י האות שבמצחו יהיה גלוי לעין כל
מדתו של הקב"ה, שהיא מדה כנגד
מדה. תחת אשר טבע קין אבן במצחו
של הבל והרגו, טבע הקב"ה אות
במצחו של קין שלא יהרגהו כל מוצאו.

ועל דרך הצח: נוד יורה גם על נע
ונד. שכן נוי"ד כעין ראשי תיבות: נע
ונד. אלא שהקלו עליו מן השמים להיות
רק נד. כי פרט לכך שיש במלה נוי"ד
את הגזירה של נד, יש במלה נוי"ד גם
מה שאין כלל במלה נע. שכן יש במלה
נוי"ד אותיות של דין ודין, לומר לך,
שגם בהיותו נד בלבד יעידו עליו כל
מוצאיו: יש דין ויש דין!

לעומקו של מקרא בראשית

עריכות, אלא רק לישראל, ולכן לא נאמר בכלל האדם **כמוך**. והוא יותר **אילוץ להנהגת הטוב** לזולת, ואין בו משום עבודה על המידות ובעיקר של התבטלות והכנעה.

ואילו בויקרא, בפרשת קדושים, מוטעם הדבר **בדרך אחרת** מדוע צריך להתנהג באהבה לזולתך, מצד מה שהוא **רעך במצוות**. כלומר **מדין ערבות**. וכל מי שאינו עושה טוב עם זולתו **כאילו מרע לעצמו**. ולכן נאמר בו **כמוך**. והוא עניין **העבודה על המידות והתבטלות והכנעה לזולתו מתוך התבטלות והכנעה לבוראו**.

ואע"פ שגם ברעך כתוב אני ה', ופירשו בו נאמן להיפרע ונאמן לשלם שכר, הרי הפרעון והשכר הוא מצד **הערבות** שיש אחד כלפי השני, כי כח הערבות הוא מה', ומי שפוגע בערבות פוגע כביכול במי שְׁנִתְּנָה. וזה שנאמר על ידי ר' עקיבא במדרש, שְׁלֹא תֹאמַר **הואיל ונתבזיתי יתבזה חברי עמי, הואיל ונתקללתי יתקלל חברי עמי**. אלא **אפילו נתבזיתי לא יתבזה חברי עמי. אפילו נתקללתי, לא יתקלל חברי עמי, כי התחייבתי בערבות כלפיו מכח ה'.** ועל אף שנתבזיתי

וכדי להבין המחלוקת ביניהם יש להתבונן במה שונים הפסוקים זה מזה. בבראשית מדובר על אהבת **כלל האדם**, ובויקרא (יט"ח) מדובר על **אהבת רעך**. בבראשית מוזכר שם **אלקים** שהוא דין, ובויקרא מוזכר שם הוי"ה שהוא רחמים.

ואם תשאל היכן רמוז שיש לאהוב את כלל האדם, יש לומר כפי שמביא רש"י בתחילת פרשת נח, **אלה תולדת נח**, ללמדך שעיקר **תולדותיהם** של צדיקים **מעשים טובים**. וכשם שבנח כתוב **תולדת** ובבראשית כתוב זה ספר **תולדת** אדם, הרי גם כאן מדובר על מעשים טובים לזולת. והיינו אהבת האדם.

ובבראשית מוטעם הדבר מדוע צריך לעשות מעשים טובים עם האדם כי נברא על ידי **אלקים ובדמות אלקים** עשה אותו. וכל מי שאינו עושה טוב עם זולתו כאילו אינו עושה טוב עם **אלקים**. והמעשים טובים שצריך לעשות עם כלל האדם, **הם לא מצד האדם, אלא מצד בוראו**. כביכול אומרים לילד להתנהג טוב עם אחיו לפני אביו. ומפני אביו נגעו בו בהנהגת הבן. כי אין לכלל האדם דין

לעומקו של מקרא בראשית

ספר תולדות אדם, בא ללמד על "ואהבת לרעך כמוך", בבחינת אשר בחר בנו מכל העמים, והוא כעין הקדמה לו.

וכעין זה מובא בשל"ה הק' בפרק תולדות אדם ותכלית הבריאה היתה מאתו ברוך הוא בנדבה בטובו הגדול להטיב לזולתו וגו' וכמו שכתב רש"י ריש פרשת וארא, ויאמר אליו **אני ה' נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני באמת**, וגו' ובלשון זה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות, **אני ה' נאמן ליפרע כשהוא אמור אצל עונש**, כגון וחללת את שם ה' אלקיך **אני ה'**, **וכשהוא אומר אצל קיום מצוה כגון ושמתם מצותי ועשיתם אותם אני ה' נאמן לשלם שכר טוב**. ועוד מובא בשל"ה הק':

והנה לפום ריהטא יש להקשות, הלא מפורסם שם הוי"ה מדת **הרחמים** ושם אלקים מדת **הדין**, ואיך אומר שם אני יהו"ה נאמן לשלם שכר ולפרוע. אלא הענין כמו שפירשתי, **שהעונש בשביל השכר**, כי הרע הוא סבה לטוב, וזהו ענין כי יהו"ה הוא האלקים. עד כאן דברי השל"ה הק'.

ונתקללתי הריני בהכנעה לזולתי מתוך הכנעה לבוראי.

ולכן הדגיש ר' עקיבא, ואהבת לרעך כמוך, **זה כלל גדול בתורה**. כלומר זה כלל יותר גדול ממה שהבאת אתה, בן עזאי. **שהתורה תלמדנו לְשַׁבֵּר את המידות ולהכניע עצמנו לא רק בפני אלקים, אלא גם בפני האדם, בפני רעך**.

ולכן יש עדיפות לכלל הגדול הזה של ר' עקיבא, ואהבת לרעך כמוך. וזו היתה דרכו של ר' עקיבא עם תלמידיו, ולמגינת הצער עשרים וארבעה אלף לא השכילו לדרכו, ועל אלה אני בוכיה ל"ג יום, עד שנתקיימו בבחיר תלמידיו ר' שמעון בר יוחאי שהאיר בתורתו ביום הל"ג בעומר, לקיים ג"ל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

או כלך לדרך זו:

דברי בן עזאי עבודה מיראה

ודברי ר' עקיבא עבודה מאהבה.

ופירוש הדברים: שבן עזאי אינו בא לחלוק על ר' עקיבא, אלא להאיר את דבריו. שמתוך דברי בן עזאי מתבררים **דברי ר' עקיבא על נכון**. בבחינת שופר מאריך וחצוצרות מקצרות. והכתוב "זה

לעומקו של מקרא בראשית

ואשר על כן אמר הכתוב כנגד בחינת היראה את משפטי וגו' אני ה' **אלהים**, דקדק להזכיר בחינת הדין שהוא רמוז בשם **אלהים** להעריך במי הכתוב מדבר, ואחר כך צוה לגדר ב' לעשות **מאהבה**, ולזה אמר אני ה' ולא הזכיר שם אלהות לומר שתהיה השמירה **לצד אהבת הטוב** והחפץ והרצון פעל בו לעשות מאמר קונו החביב **מאהבתו** אותו. **עכ"ד**.

ומכל הנ"ל יובן על נכון הקדמת זה ספר תולדת אדם לואהבת לרעך כמוך. **שזה מיראה וזה מאהבה**. וכבר מובא בספרים הק' (וכן בס' ראשית חכמה) שבין יראה ואהבה יש **שתי אותיות משותפות, אה**. וכך יקראו: **יראהבה**.

ואשר על כן אפשר לומר לעומקו של **מקרא** שלעולם **לא** חלקו בן עזאי ור' עקיבא **מה** הוא הכלל הגדול, אלא כל אחד מהם יאיר פינת יקרת אחרת **בדרך עבודת ה'**.

שבן עזאי יאמר **שעבודה מיראה** היא **כלל גדול** בתורה, ולעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי.

ובא ר' עקיבא **והוסיף** על דבריו, **שיש כלל גדול ממנו** וזה לעלות מדרגת היראה **לדרגת האהבה**. ולא להישאר

ולפי הנ"ל יובן על נכון החילוק בין שני הפסוקים, בין "זה ספר" ובין "ואהבת לרעך". **שב"זה ספר"** מוזכר שם **אלקים**. **זה ספר תולדת אדם** ביום ברא **אלהים אדם** בךמות **אלהים** עשה אתו. והיינו **נאמן להיפרע ממי שמבזה את המלך** ואינו עושה טוב לזולתו.

ובואהבת לרעך מוזכר שם הוי"ה, ואהבת לרעך כמוך אני ה'. והוא של **רחמים** והיינו **אני ה'** נאמן **לשלם שכר**. שנאמן הוא בעל מלאכתך ליתן לך שכר מושלם על עבודתך על מידותיך, ולהיות נכנע גם בפני זולתך. **ובעוד** שעבודת "זה ספר" היא עבודה **מיראה**, הנה "ואהבת לרעך" היא עבודה **מאהבה**. ועל כך מעיר אוה"ח הק': וכבר נתבאר הדברים במקומות אחרים (סוטה לא) **כי העושה מיראה שכרו** לאלף דור **והעושה מאהבה שכרו** כפול, **לאלפים**. ועוד ממשיך האוה"ח הק':

והנה מן הנמנע שישגי המשיג בחינת האהבה עד שתקדים לו בחינת היראה בסוד (תהלים קיח) זה השער לה', [כלומר שהיראה היא שער לאהבת ה' צדיקים יבואו בו].

לעומקו של מקרא בראשית

ובאוה"ח הק' (שם) גם מלאך זה ידוע הוא כי הוא **בחינת המשפט** ולא ישא עון כאומרו **לא ישא** לפשעכם, ואומרו **כי שמי בקרבו** (שמות כג, כא') השכילו בדבר הזה כי באמצעות חטא האדם יסובב פרידת אלוף [אלופו של עולם] מקרבו.

ועוד פירש רש"י כי לא ישא לפשעכם. שאינו מלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין.

וצריך ביאור, וכי יש מלאכים שכן חוטאים והרי אמרו אין יצר הרע למלאכים שנאמר באברהם (וירא) סעדו לִפְנֵיכֶם, ב' אחת ולא נאמר לבבכם, ללמד שאין יצר הרע למלאכים. **אלא הביאור בזה הוא** שיש מלאכים שמדייקים מאד בשליחותם ואינם חוטאים למטרה, כלומר אינם מחטיאים את מטרת שליחותם אפילו כמלוא נימא.

שהרי מצינו במלאכים שבאו לבקר את אברהם ומהם הלכו להציל את לוט מן ההפיכה, שהחטיאו מטרת בואם, וגילו רזי עולם את תכנית הקב"ה להפוך את סדום בטרם עת ועוד החטיאו שאמרו ללוט הופכים אנחנו,

בדרגת ירא אלקים, אלא להיות מוסיף והולך באהבת ה'. ואהבתו לזולתו תוכיח אהבתו לבוראו. **לכן נאמר ב-ו' החיבור, ואהבת לרעך כמוך, אני ה'.** כמוסיף על הראשונות.

~~~~~

וַיְהִי כֹל-יְמֵי חַנוּךְ חֲמֵשׁ וָשָׁשִׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַיָּתֵתֶלְךָ חַנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָו בִּי-לֶקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. (ה, כג' כד')

פירש"י, שצדיק היה ומיהר הקב"ה לסלקו קודם זמנו שלא יחטא. ובתרגום יונתן מובא **שהפכו הקב"ה למלאך, ושמו מט"טרו"ן.** הוא שר הטבע. ובמקום אחר (שמות כג כא) אומר רש"י **ששמו כשם רבו שד"י** (והוא מסנהדרין לח:).

ובפירוש ר' אברהם אבן עזרא (שמות ו, ג') פירש שהקב"ה הפך את חנוך להיות **מנצח המערכות העליונות.**

ובמדרש רבא שם מובא אָנִי אֵל שְׂדֵי, אָנִי שְׁאֲמַרְתִּי לְשָׁמַיִם וְאָרֶץ דֵּי, שְׁאֵלְמָלָא כֵּן הָיוּ מוֹתָתִים וְהוֹלְכִין עַד עַכְשָׁיו.

לעומקו של מקרא בראשית

מעלה.

והנה נרמז בפסוק וַיִּתְּנֵהֶם חֲנוּךְ
אֶת-הָאֱלֹהִים. אלהים בגימטרי'
הטבע. שהיה חנוך הולך לפני האלקים
כמידת הטבע. אינו מחטיא ימין
ושמאל. זה שפירש"י שצדיק היה
ומיהר הקב"ה לסלקו קודם זמנו שלא
יחטא. ובתרגום יונתן מובא שהפכו
הקב"ה למלאך, ושמו מט"טרו"ן
ששמו כשם רבו שד"י. שאמר
לעולמו די.

ועוד י"ל שירמזון מספר שנות חייו של
חנוך לצדיקותו. וַיְהִי כָל-
יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה. כמנין שס"ה ימות השנה.
שהיה בצדקותו יום לשנה יום לשנה.
שכל יום ויום היה נשאר בצדקו.

ועוד י"ל שנרמז בפסוק כא', וַיְהִי
חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת-
מֶתוֹשֶׁלֶחַ. ששים וחמש בגימטרי'
אדנ"י. שמכח שנות האדנות של חנוך,
נולדו מֶתוֹשֶׁלֶחַ, למך, נח, עד דור
עשירי שבו נולד אברהם.

ובשימת לב שנותיו של חנוך כתובים
ברצף: {פרק ה' פסוק כג'} וַיְהִי כָל-
יְמֵי חֲנוּךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה: ולא אמר חמש שנים

ולא אמרו הופך ה'. ולכן נדחו מן
המחיצה קל"ח שנה עד חלום יעקב
אשר ראה בחלומו והנה מלאכים עולים
ויורדים בו, שרק אז קבלו רשות
לעלות ולחזור לשמים. (יונתן בן
עוזיאל ודעת זקנים פר' ויצא).

ולכן נאמר במלאך זה הַשֹּׁמֵר מִפְּנֵי
וְשָׁמַע בְּקֻלּוֹ אֶל-תַּמָּר בּוֹ כִּי לֹא יֵשֶׁא
לְפָשַׁעֲכֶם כִּי שָׁמִי בְּקֶרְכָּב. ומפרש רש"י
אל-תַּמָּר בּוֹ כִּי הוא מהכת שאינם
חוטאים ואומר רש"י שאינו למוד בכך
אלא יקוב הדין את ההר.

והניין בָּהּ, וכל כך למה, כשם שלא
יתגמש הטבע להיות לפניו משורת
הדין לעולם, אלא אבן תיפול מטה, ואש
תעלה למעלה וכו', כן אין למלאך זה כל
אפשרות להיות לפניו משורת הדין.
שהרי הולך הוא לפי שורת הטבע,
ויקוב הדין את ההר.

העולה מכל הנ"ל שהוא המלאך
הממונה על מערכות הטבע, ולכן מינהו
הקב"ה להיות שר הטבע. שאין
בטבע משוא פנים. שאם לא כן לא
יתקיימו שמים וארץ.
ויש ליתן טעם מדוע נבחר
דוקא חנוך להיות שר הטבע מכל שרי

לעומקו של מקרא בראשית

הגרשיים, תלשא לעולם מקומה בתחילת האות הראשונה. ואע"פ ששניהם טעמים מפסיקים. ואפילו באותה דרגת הפסק, ונקראים שלישים, בכתיב יקדים התלישא לגרשיים כנ"ל. ויש ליתן טעם מדוע יקראו בהיפוך, קודם הגרשיים ורק אחרי כן התלישא גדולה.

לפשוטן של דברים, יש דעה שהיה ספק לבעלי המסורה מה הטעם הנכון במלה "זה", האם תלישא גדולה או גרשיים, ולכן מספק קבעו את שניהם. והסיבה הפשוטה שתלישא כתובה בראשונה, כי סימן התלישא לעולם נמצא בתחילת קצה האות הראשונה של המלה, כנ"ל. ולכן הגרשיים כתובים אחריה, כי הגרשיים נמצאים במקום שבו מוטעמת המלה. ומכל מקום לא בתחילת קצה האות הראשונה. לכן נכתב בצורה כזו: זָה. והסיבה שהגרשיים נקראות ראשונות, כי כן היה לבעלי המסורה יותר ודאי מספק.

ולעומקו של מקרא ועל דרך
הדרש ינתנו טעמים נוספים:

וששים שנה אלא חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שהם בגימטריא א'ד'נ'י כנ"ל, ולכן הם מספר שלם.

^^^

דרשת זָה יִבְחַמְנוּ

וַיְחִי-לְמֹדָ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֻּלְד בּוֹ: וַיִּקְרָא אֶת-
שְׁמוֹ זֶה לְאֹמֶר זָה יִבְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ
וּמִמַּעֲבָוִן יִדְּינוּ מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
אָרְבָּה
(ה, כח-כט)

בשימת לב, התיבה זָה מוטעמת בתלישא גדולה, ובגרשיים. ובמסורת יש לנגן הגרשיים לפני התלישא. ויש ליתן טעם, מדוע יובאו שני טעמים במלה אחת, ומדוע יוחלפו הטעמים בכעין "כתיב" ו"קרי", להיות הגרשיים נקראים לפני התלישא גדולה, לא כפי שהם כתובים. ועוד, ששני הטעמים הם טעמים מפסיקים, ונקראים "שלישים" ומדוע יהיו כ"שלישים על כולו", במלה אחת.

ועל דרך הפשט, תקדים התלישא לגרשיים כי אף אם יקדימו

לעומקו של מקרא בראשית

פרק חמישי, בכל אופן **יְתִלְשׁוּ** כולם מן החולין לאט לאט עד הפציע קדושת אורו של אברהם אבינו, אז יתלשו **תלישא גדולה**, ויהיו אברהם ושרה **מְגֹרְשִׁים** כליל את החושך מפני האור, עד אשר יתגייירו כולם. לכן כתיב תלישא הגדולה לפני הגרשיים.

ואשר על כן יהיו שני טעמים **מפסיקים** על מלה אחת, לומר לנו:

זֶה יִנְחָמְנוּ על העבר, שבזה **מפסיקים** החשך לכסות ארץ וערפל לאומים, ומפציע ועולה אור השחר של אברהם אבינו עד עת קיום הנבואה לבניו: [ישעיהו נח, ח'] **אֲזַיִן יִקְרַע כְּשֶׁחֶר אֲרִירָה וְאַרְכָּתָה מִתְּהִרָה תִּצְמַח וְהִלָּף לִפְנֵיהֶם צִדְקָה כְּבוֹד יְהוָה יֵאֱסָף**.

ועל דרך נגינת הטעמים: כי נגינת הגרשיים העולה מעלה, תבוא לפני התלישא המסתלסלת מעט מטה. והוא לפום ריהטא של הנגינה כדי לא להפסיק בה.

ולעניין שני טעמים במלה אחת כותב רבינו בחיי: חשבון עשרה הוא עקר העולם וקיומו. והנה נח היה עשירי לאדם וראוי להתקיים בו העולם, ולפי שהדורות ההם היו עתידין להמחות במבול ואין בהם קורא בשם

על דרך הצח יש לומר, מה שנקראים לא לפי סדר הכתיבה, לומר לך, שעד עכשיו היו עשרה דורות שמאדם וחוה המגורשים מגן עדן, וכן כל הדורות עד נח, לכאורה **מגורשים ותלושים מן הקדושה**. ולכן **הגרשיים הנקראים בראש** ירמזון לאדם וחוה **שגורשו מגן עדן, והתלישא גדולה** הנקראת לאחריהן של הגרשיים תרמוז שהדורות שאחריהם היו **תלושים מן הקדושה**, ככתוב [ד, כו'] **אֲזַיִן הוֹחֵל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה**, וכפירוש רש"י: **אז הוחל**. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות **העצבים** בשמו של הקב"ה, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות.

וזה שנאמר **מִמֶּעֶשְׁנוּ וּמִמַּעֲבָדוֹן יִלִּינוּ**, **מִמֶּעֶשְׁנוּ** שעל ידם נתגרשנו מן הקדושה, **וּמִמַּעֲבָדוֹן יִלִּינוּ** שבא לנו לאחר שנתלשנו מן הקדושה.

עד שבא נח, בן בן בנו של חנוך,

שנאמר בו: **זֶה יִנְחָמְנוּ**.

ועוד יאמר לעומקו של מקרא שמזמנו של נח עד אברהם, ישנתו הדורות, ואע"פ שעדיין היו באים ומכעיסים לפניו, כמבואר בפרקי אבות

לעומקו של מקרא בראשית

ואל יהא דבר זה קל בעיניך שְׁכָל התורה כולה רמיזות וענינים שכליים נאמרים בהשגחה גמורה למי שמתבונן בספר תורת האלהים. וע"ז דרשו רז"ל [מגילה, ג.] **שגם הטעמים שבתורה נתנו מסיני והוכיחו זה ממה שכתוב וְשׁוֹם שְׁכָל וַיְבִינוּ בְּמִקְרָא.** [נחמיה ח, ה'] ודרשו: **וְשׁוֹם שְׁכָל, אֱלֹהֵי הַפְּסוּקִים, וַיְבִינוּ בְּמִקְרָא** אלו פסקי **הַטְּעָמִים.** עד כאן לשון רבנו בחיי.

(ובמדרש רבה מובא בשינוי נוסח: **וְשׁוֹם שְׁכָל, אֱלֹהֵי הַטְּעָמִים. וַיְבִינוּ בְּמִקְרָא, אֱלֹהֵי רְאֵשֵׁי הַפְּסוּקִים.**)

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח יֵאָמֵר: **וְשׁוֹם שְׁכָל,** זה נח שנאמר בו **וְהָיָה יִנְחַמְנו, שְׁשׁוֹם שְׁכָלוֹ** להיות איש צדיק תמים בדורותיו, **וַיְבִינוּ בְּמִקְרָא** זה אברהם ושרה, **שֶׁהֵבִינוּ דָּבָר מֵתוֹךְ דָּבָר** לקרוא לכל באי עולם לחסות תחת כנפי השכינה. ולכן שני הטעמים במלה **וְהָיָה** אחד לנח והשני להכין לקראת אברהם ושרה לקיים בהם "ואת הנפש אשר עשו בחרן", שעל ידם כביכול שבת וינפש חרון אף של מקום, גורש ונתלש, וזרח אורם של אברהם יצחק ויעקב ושנים עשר השבטים הרמוזים

ה' זולתי נח ע"כ לא תמצא בכולם זכרון **בֶּן** ולא זכרון **שֵׁם** עד שבא נח והזכיר בו הכתוב **ויולד בן ויקרא את שמו נח.** ומלת **בן** נגזרת מ**בנין**, כי העולם נבנה ונתקיים, גם עקר הדבר וקיומו נקרא **שֵׁם.** [וגו'].

וממשיך רבינו בחיי ואומר: מה שקרא את שמו **נח** היה לו לקרותו **מנחם** לפי הענין שאמר זה **יִנְחַמְנו** קִמְעָשְׁנוּ. אבל יתכן לפרש כי המ"ם מובלעת ועקר השם הוא נחם. [וגו']. כי כן משפט הכתובים בהרבה שמות לקצר המלה, ויהיה טעם הקצור כדי שיהיה **שם נח כולל חן** כמו שנאמר **ונח מצא חן בעיני ה'.** ומפני שהיה נח עשירי **והעשירי קדש לה'** ע"כ הזכיר בו מלת זה כלשון **"זה אלי ואנוהו"** [שמות ט"ו]. כלומר זה **יִנְחַמְנו בזכות זה** [בזכות זה א-לי ואנוהו].

ולפי שמלת זה כוללת שתי כוונות אלו [האחת **בן** והשניה **שם**] לכן נכתבו במלת **"זה"** שני טעמים. וממשיך רבנו בחיי לעניין שני **הטעמים במלה אחת,** (תלישא גדולה וגרשיים), וכותב:

לעומקו של מקרא בראשית

שיתלוש עצמו מן החטא, ומאבהב, כדרך קריאתו קודם יגרש, שתמיד יעסוק בגירוש היצר, ועל ידי זה יהיה תלוש מן החומר. ועליו יעיד יודע תעלומות: **זֶה יִתָּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה**.

^^^

דרשת

בְּשֶׁגֶם הוּא בְּשֹׁר

וַיֵּאמֶר ה' לֹא-יָלוּן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֶׁגֶם הוּא בְּשֹׁר וְהָיוּ יָמָיו מִאָּה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה (ו,ג')

ובגמ' חולין קלט עמ'ב', אמרו משה מן התורה מנין שנאמר בשגם הוא בשר. שכך גימ' בשג"ם מש"ה. ויש להבין שאלת הגמ', הרי כל התורה כולה על ידי משה רבנו נאמרה. ומאי משה מן התורה מנין, אלא הכי פירושו, היכן רמוז משה במעשה בראשית. שהרי אין דבר שאינו רמוז בתורה, ובלשון חכמים: לית מילתא דלא רמיזא באוריתא.

ועוד יש להבין מה כאן הרמז, פרט לגימטריה העולה בשג"ם מש"ה. שהתורה לא תרמוז בגימ' אלא אם כן

בגימטריה של ז"ה, שהם 12, להיות זה א-לי ואנוהו, כמלאכי השרת שנאמר בהם וקרא זה אל זה ואמר, עד אשר יעיד עליהם יודע תעלומות: [דברים ה, כו] מִי יִתָּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים לְמַעַן יִיטֵב לָהֶם וְלְבָנֵיהֶם לְעֹלָם.

וירמוז בזה לדרך כתיבתו: **זֶה**, שקודם יתלוש עצמו מן החטא, ואח"כ יגרשו מעצמם יצר הרע שלא יטרידם. ובדרך קריאתו ירמוז שתמיד יגרש אדם יצר הרע ממנו כמאמר חז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע. **שבזה הוא תולש עצמו ממצאות החטא**. ולכן קודם יקרא גרשיים ואחרי כן תלישא גדולה.

ולכן מוטעם מִי-יִתָּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי בטעם גרש ונקרא גם אזלא, ופירושו הולך, הולך ואינו חוזר. שעל ידי גירוש היצר הרע לפי קריאתו, ואחרי כן יתלוש עצמו מן החטא, על ידי זה קדמא ואזלא, ילך לו יצר הרע ולא ישוב עוד לכסלה.

והם שתי אפשרויות של חזרה בתשובה. מיראה ומאבהב. מיראה, כדרך כתיבתו שהתלישא קודמת וכן"ל

לעומקו של מקרא בראשית

יהיה מְבַשֵּׁר הגאולה מיצר הרע על ידי העיסוק בתורה הק' שיוריד משמים לעמו ישראל. וכמובא לעיל וכפי שאמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב') ת"ר אמר להם הקב"ה לישראל בְּנֵי בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו. לכן נאמר בְּשֶׁגֶם הוּא בְּשֶׁר, ויהיה מובנו בשג"ם הוא בְּשֶׁר. הוא המבשר. המבשר טוב למי ששולט ביצרו ע"י יצרו הטוב.

~~~~~

נִירָא ה' כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בְּאָרְצָא וְכָל-יִצְרָא מִחֲשֻׁבֶּת לִבּוֹ רַק רַע כָּל-הַיּוֹם. (ו,ה')

רק רַע כָּל-הַיּוֹם. סופי תיבות עמל"ק. רמז הכתוב על היות עמלק רצועת מרדות לישראל עוד מששת ימי בראשית. ולכן רמז גם על מְחִייתו, שנאמר בסמוך וַיֹּאמֶר ה' אֱמָתָה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בְּרָאתִי וגו'. ולעתיד לבוא יוסיף ויאמר [שמות יז,יד] כִּי-מָחָה אֱמָתָה אֶת-יִצְרָא עִמָּלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם.

וכאומרו, כשם שמחיתי את דור

יש לגימטרי' בסיס ועומק מתחת פני הדברים.

ולעומקו של מקרא יש לומר, דהמשך הפסוק יוכיח. והיו ימיו מאה ועשרים שנה. שהם היו שנותיו של משה רבנו.

ועוד יש לומר לעומקו של מקרא, שגם תחילת הפסוק יוכיח. לֹא-יָדֹון רוּחִי בְּאָדָם לְעֵלָם. כביכול אומר הקב"ה אין האדם יכול להתקים לעולם במידת הדין של מעלה. שהרי גלוי לפני את אשר עתיד לקרות לדור המבול. ולכן לעתיד לבוא לֹא-יָדֹון רוּחִי בְּאָדָם אלא אשלח לו את משה שהוא ידון דין של מטה, ואז לא יהיה דין של מעלה. ואע"פ שדין של מעלה מרחם יותר מדין של מטה, מכל מקום דין של מטה עדיף. כי כשיש דין למטה, בטל דין למעלה, ומוריד שפע של רחמים גמורים. וזאת בשורת הגאולה לאדם.

ועל דרך הצח, נאמר בְּשֶׁגֶם הוּא בְּשֶׁר. אל תקרי בְּשֶׁר בשני קמצים אלא בְּשֶׁר בפתח וקמץ ודגש בשין. שזה מראה על בעל הפעולה כדין "בעלי מקצוע". והפעולה היא לְבַשֵּׁר בְּשׁוּרָה, בשג"ם הוא משה, הוּא בְּשֶׁר, הוא יהיה מְבַשֵּׁר הגאולה ממצרים, הוא

לעומקו של מקרא בראשית

שתי רשויות הן. לכן ברא את האדם כסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה.

ונרמז דבר זה בפר' ואתחנן, (דברים ד, לא') בפסוק **אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים | אָדָם עַל-הָאָרֶץ וּלְמַקְצָה הַשָּׁמַיִם וְעַד-קֶצֶה הַשָּׁמַיִם** ופירש"י שם: ומדרשו, מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים.

^^^

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱמַתָּה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם [ו,ז']

בשימת לב, בעונשים ובפורענות החל באדם וסיים בחיות ועופות: **מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף הַשָּׁמַיִם**. ובקילוסין ותשבחות, החל בבריאה וסיים באדם המהלל כבתהלים קמח: בתחילה אמר **הָלֹלוּ אֶת ה' מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֵּג וְקִיטּוֹר רוּחַ סַעְרָה עֹשֶׂה דְבָרוֹ הַקְּרִים וְכָל גְּבוּעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף וְרַק לְבַסּוֹף** אמר: **מַלְכֵי אֲרֶץ וְכָל לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל שִׁפְטֵי אֲרֶץ**.

המבול וקיימתי בהם את הבטחתי **אֱמַתָּה אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי**, כן אקיים את הבטחתי: **כִּי-מַתָּה אֱמַתָּה אֶת-זֵכֶר עַמְלֶלךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם**.

^^^

וַיִּנָּחֶם ה' כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ וְגו' (ו,ז')

יש לשאול, מאי **בָּאָרֶץ**. היה לו לומר כביכול **כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם**, ותו לא, ויודע אני ממילא שרבה רעתו **בארץ**, שהרי **בארץ מושבו** ולא בשמים. ומאי **בָּאָרֶץ**.

ועוד יש לשאול, מה הוא שהוסיף ואמר **וַיִּנָּחֶם ה' כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בָּאָרֶץ**. שמשמע מכאן שאם היה עושה את האדם בשמים לא היה נחם, והרי אמרו שהיה ממרידו בעליונים.

אלא יש לומר, מה שגרם לאדם להיות רעתו רבה זה בגלל **הארציות שלו**. מה שמחובר לתאוות **הארציות**, שהוא ממקור של רוצה אני.

וברוחניותו אמנם קשור הוא לעולמות עליונים, אלא שאז היו טועים לחשוב

לעומקו של מקרא בראשית

וילעומקו של מקרא ועל דרך המוסר, יש לומר שיש דרגות בבריאה: דומם צומח חי מדבר. וכשם שנברא האדם אחרון כדי שיוכל להתפעל מהבריאה, כן תמיד יתבונן ויתפעל כיצד כל הבריאה מהללת להקב"ה כדי שיהיה הוא מאסף לכל המחנות ויכולל בשירתו את שירת היקום כולו. שירת ארץ וימים, שירת העשבים, שירת החיות והעופות, שירת הרגבים ושירת הכוכבים, ותהיה שירתו, שירת המדבר כלולה מהם ובלולה בהם. ובזה מובטח לו שלא יבוא לידי חטא ולא יצטרך להיות קדם לפורענות. ואשר על כן מסיים הפסוק אחר וקדם צרתני - ותשש עלי כפכה. והוא מלשון האצלה, שהאצלת עלי מקדושתך, כאדם המניח ידיו על בנו לברכו, לאמר ברכות יחולו על ראשך. ובכך כביכול מהלל הקב"ה לאדם: כל מה שבראתי לא בראתי אלא בשבילך, כדי שתהלל לבוראך, ולא תוקדם צרתך. ואם אתה עושה כן, כפי פרושה עליך לראות פלאי היקום מעפר הארץ ועד הכוכבים ולומר: כה יהיה זרעך.

^^^

ויכוון למדרש רבה שמות פרשיה יד תזריע על הפסוק [תהלים קלט,ה]: אחר וקדם צרתני. כלומר יצרתני אחר וקדם.

אמר ר' ישמעאל בר' תנחום, אחר לכל המעשים, וקדם לכל הענינים, ר' יוחנן אומר אף קלוסו לא בא אלא באחרונה, שנאמר (תהלים קמח, י): הסיה וכל בהמה רמש וצפור כנף, ואחר כך מלכי ארץ וכל לאמים.

ופירושו: יצרתני אחרי כל הבריאה, וראשון לפורענות. שנאמר בתחילה אמתה את-האדם ולבסוף עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים.

וילעומקו של מקרא בנתינת טעם לכך יש לומר שבראו אחר למעשה בראשית כדי שיראה ויתפעל מן הבריאה, ולא יבוא לידי חטא. ועל ידי כך ימנע עצמו את הפורענות.

ר' יוחנן אומר אף קלוסו לא בא אלא באחרונה, שנאמר (תהלים קמח, י): הסיה וכל בהמה רמש וצפור כנף, ואחר כך מלכי ארץ וכל לאמים.

ויש לשאול, מדוע קלוסו לא בא אלא באחרונה, ולא בראשונה, מדוע לא יהלל האדם ראשון לפני כל הבריאה, ומה רצה לומר לנו ר' יוחנן בזה.

לעומקו של מקרא בראשית

לשבת מברכין

על דרך הסוד, בהקדמה לתיקוני הזהר דף ט' עמ' ב', השם השולט בחדש חשון הוא **והה'** היוצא מראשי תיבות **ו**דב' **ש**ת' **י**ום **ה'** **י**ה' **י**ה'. ומובא בשם האריז"ל לכוון שם זה במוסף של ר"ח בברכת מקדש ישראל וראשי חדשים. וביותר יש לכוונו עם שם **א'ה'י'ה** כזה: **וייהוההי'א**.

ויש הנוהגים לכוונו כבר בשבת מברכים בעת ברכת החדש.

ובשימת לב לשני הפסוקים מהם בא זה השם, דברים כו, טו-טז' פר' כי תבא הרי הם מתאימים להזכרת ושאלת הגשמים, הבאים בעקבות המעשים הטובים.

הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן-הַשָּׁמַיִם וּבִרְךְ אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֲרֵץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: **הַיּוֹם הַזֶּה יְהִיָּה** אֱלֹהֶיךָ מִצִּוְךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאֶת-הַמִּשְׁפָּטִים וְשִׁמְרָתָ וְעֲשִׂיתָ אוֹתָם כְּכֹל-לְבַבְךָ וּבְכֹל-נַפְשְׁךָ.

וְנָתַן מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'. וזה שאמרו שְׁמָא גְרִים. (ברכות ז עמ'ב) כלומר, שמו של האדם גורם לו את כל השתלשלות וגלגולי חייו, ו**נח** הוא מלשון מציאת חן. ובמציאת החן שלו בזה הוא ינחמנו מַמְעַשְׁנוֹ ומעצבון ידינו, כי המציאת חן מקורה ותכליתה היא שמחה בעולמות. לכן לא יהיה בחן עצבון כלל.

וכמאמר ר' יוחנן במסכת סוטה מז. **ויתבאר** כאן בקצרה **מה שאמר חן המקום על יושביו**, לפשוטו של עניין שכל מקום אשר יבחר בו האדם להתישב בו הוא על פי **המציאת חן** שיש לו לאותו מקום.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח, יאמר: **המקום** הוא **הקב"ה** הנקרא **מקום**, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. **יושביו** הם הברואים המהללים ומשבחים אותו, כנאמר **יושב תהלות ישראל**, ולהם נאה ויאה להיות להם **מציאת חן** לפני בוראם. וכן נח שהיה צדיק תמים בדורותיו והתהלך את האלהים, מכל דורו לו נאה ויאה להיות לו **מציאת חן** לפני המקום. לכן נאמר **וְנָתַן מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'.**

לעומקו של מקרא בראשית

הפטרת בראשית

השנה, ה'תשפ"ז כאשר שבת בראשית בערב ראש חדש, מפטירין "מחר חדש".

הפטרת בראשית לשאר השנים טובא לאחריה.

הפטרת מחר חדש

כאשר שבת בערב ראש חדש, קורין בספר שמואל א כ, יח' נ'אמָר לו

יְהוָהנָּן מִחֶרֶד חֲדָשׁ

מובא בספרו של אבודרהם [אבודרהם דוד בן יוסף בן דוד תלמיד ר' יעקב בן הרא"ש], "סֵדֶר תפילות של שבת" על תקנת ההפטרות, מימי גזירות השמד של היוונים שלא יקראו בתורה. ואשר על כן תיקנו לישראל קריאה בנביא, כי היוונים לא החשיבו לנביאים כדברי תורה אלא כדברי מוסר בעלמא ולכן לא גזרו עליהם. ויש בהן בהפטרות שתיקנו מעין זכר לקריאת התורה. ולאחר שנתבטלה גזירת היוונים לא בטל המנהג להיות מפטיר בנביא אחר קריאת התורה. ויש אשר נדחית קריאת ההפטרה המיועדת לאותה פרשה מפני פרשיות מיוחדות

וכמובא בתיקונים, כאשר האות ו' והאות י' בשם ה' הם לפני האות ה', הרי החסד שולט. וכאשר הם לאחר האות ה' הרי הגבורה שולטת. ובנידוננו, בחלקו הראשון של חדש מרחשון, רק מזכירין גבורות גשמים, ולכן עדין החסד שולט. ואשר על כן האות ו' קודמת לאות ה'. כזה: וְדָבַשׁ: הַיּוֹם. ובחלקו השני של החדש החל מז' במרחשון, כששואלין על הגשמים, ומבקשים מְטָרוֹת עוֹז, שולטת הגבורה. כשהאות י' היא אחרי האות ה' כזה: הַיּוֹם י'ה'יָהּ.

והוא הצירוף הק' ו'ה'ה'ל' היוצא מן הפסוק וְדָבַשׁ: הַיּוֹם הַיּוֹם י'ה'יָהּ.

ועל דרך הצח, לאחר חדש תשרי בו הומתקו הדינים כדבש, נמשכת המתקנות לתוך חדש מרחשון, להפוך המר למתוק, בהמתקת שם ה' היוצא מן הדבש:

וְדָבַשׁ: הַיּוֹם הַיּוֹם י'ה'יָהּ
ובצירוף עם שם אה"ה כנ"ל הרי הוא
כזה: וְהָיָה יְהֵאָה וְיִהְיֶה הַיּוֹם

לעומקו של מקרא בראשית

[פרק כז פסוק מב'] וַיֵּגֶד לְרַבֵּקָה אֶת-דְּבָרֵי עֲשׂוֹ בְנֵהּ הַגָּלִיל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לִיעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֲשׂוֹ אֲחִיךָ מִתְנַתֵּם לָךְ לְהַרְגֶּךָ: {מג} וַעֲתָה בְנֵי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרוּחַ-לֶךְ אֶל-לָבָן אֲחִי תְּהַרְגֵה: {מו} וַתֹּאמֶר רַבֵּקָה אֶל-יַעֲקֹב קִצְצֵמִי בְּחַיִּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם-לֵקַחְתָּ מִעֲקֹב אִשָּׁה מִבָּנוֹת-חַת כְּאֵלֶּה מִבָּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:

ואכן יצחק שולח את יעקב להקמת ביתו ולא משום שנאת עשו:

{פרק כח, פסוק א'} וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֵהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא-תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן: {ב} קוּם לֶךְ פְּדֻגָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אֹמֶר וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אֲחִי אֹמֶר:

נמצאנו למדים כי האילוף והבריחה אינן אלא חלק מתכנית אלוקית - לשליחות מאת ה' לילך ולבנות ולהתעצם.

וכפי שאומר יהונתן לדוד לך כי שְׁלֵחָה ה', למלוך על ישראל, כן אומר יצחק ליעקב קום לך פְּדֻגָה אֲרָם בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אֹמֶר וְקַח-לָךְ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבָּנוֹת לָבָן אֲחִי אֹמֶר:

כגון שקלים, זכור, החדש, פרה, והפטרות ראש חדש ומחר חדש.

בביאור ההפטרה

בהפטרות "מחר חדש" נותן יהונתן סימן לדוד שאם ירצה שאול אביו להורגו [לדוד], ישלח יהונתן חיציו ויקרא לנערו "החצי ממך והלאה", ואז ידע דוד [כלשונו של יהונתן] לך כי שְׁלֵחָה ה'.

ויש לשאול, שהרי היה לו לומר לך, כי שאול רוצה להרגך. ותחת זאת אמר לו: לך כי שְׁלֵחָה ה'.

ועל דרך המוסר והאמונה, מובא בשם הרב אליהו מאיר בלוך ראש ישיבת טלז, טעם הדבר, לומר לך כי "הבריחה שלך היא לא אילוף, אלא חלק מתכנית אלוקית - לך כי שְׁלֵחָה השם. כי שְׁלֵחָה ה' למלוך על ישראל.

ולעומקו של מקרא, נאמר, כי בזה תרמוז הפטרת מחר חדש לפרשה תולדות. שכן מצינו בסיום פרשת תולדות, שרבקה מצוה על יעקב בנה לברוח מפני עשו המבקש להורגו, ובבואה לפני יצחק מטעימה את דבר שליחת יעקב לחרן לא מפני שנאת עשו אלא לשם הקמת ביתו:

לעומקו של מקרא בראשית

בביאור ההפטרה ושיכותה לפרשה

לכאורה נראה בעליל שייכות ההפטרה לפרשת בראשית כבר בתחילת הפסוק הראשון: {ה} **כֹּה אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא שָׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם רִקְעַת הָאָרֶץ וְצִבְצֻצֵיָּהּ נָתַן נֶשְׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לְהַלְכֵי־בָהּ:**

ובשימת לב יראה למעיין כי גם בשאר ההפטרה ישנם פסוקים המרמזים על בריאת העולם כנאמר במדרש בראשית רבה: [א,ד'] **שֵׁשֶׁה דְּבָרִים קָדְמוּ לְבְרִיאת הָעוֹלָם, יֵשׁ מִקֵּן שְׁנִבְרָאוּ, וְיֵשׁ מִקֵּן שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבְרָאוֹת.**

הַתּוֹרָה וְכֶסֶף הַכְּבוֹד, נִבְרָאוּ. [קדמו לבריאת העולם].

תּוֹרָה מִנֵּין, שְׁנֶאֱמַר (משלי ח, כב): ה' קִנְיֵי רֵאשִׁית דָּרְפוֹ.

כֶּסֶף הַכְּבוֹד מִנֵּין, דְּכָתִיב (תהלים צג, ב): נִכּוֹן כֶּסֶף אֶדְמָה וְגו'.

הָאֲבוֹת וְיִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁמּוֹ שֶׁל מִשִּׁיחַ, עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבְרָאוֹת, הָאֲבוֹת מִנֵּין, שְׁנֶאֱמַר (הושע ט, י): {י} כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר מִצָּאתִי יִשְׂרָאֵל

וכשליחותו של יעקב להקים י"ב שבטי י-ה, מהם משיח בן יוסף ומשיח בן-דוד, כן שליחותו של דוד להקים המלוכה בישראל, וכעין מעשה אבות סימן לבנים.

ושניהם, גם יעקב אבינו וגם דוד המלך לדבר אחד נתכוונו בשליחותם כמובא בנביא עובדיה [פסוק כא'] וְעָלוּ מוֹשָׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת הָרָעָה וְהָיְתָה לִיהִנ'ה הַמְּלוּכָה. וכמובא בנביא זכריה [יד,ט'] וְהָיָה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה יְהִיָּה אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד. בב"א.

^^^

הפטרת בראשית

כשאין פרשת החדש
דוחה אותה

למנהג הספרדים:

ישעיהו פרק מב, פסוק ה' עד כא' [עד יגדיל תורה ויגדיר]

למנהג האשכנזים:

פרק מב, פסוק ה' עד מג, פסוק י' [עד אתם עדי נאם ה' ... ואחרי לא יהיה]

לעומקו של מקרא בראשית

הכבוד שנברא קודם בריאת העולם.
וכפירוש רש"י על הפסוק וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם כסא
כבוד עומד באויר, ומרחף על פני
המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו,
כיונה המרחפת על הקן,

ובאומרו [פסוק ה'] נָתַן נִשְׁמָה לָעָם
עָלֵיהֶּ וכן באומרו [פרק-מג, פסוק
א'] וַעֲתָה כֹה אָמַר יְהו'ה בְּרָאָהּ יַעֲקֹב
וַיִּצְרָהּ יִשְׂרָאֵל יכוון לאבות ובני
ישראל שעלו במחשבה ליבראות קדם
מפעליו מאז.

ובאומרו {יא} יִשְׁכְּבִי סֹלַע ירמוז
לתחיית המתים [הוא עולם הבא]
כתרגום יונתן המובא ברש"י על
ההפטרה.

ובאומרו מְרַאשׁ הָרִים יִצְנָחוּ ירמוז
לבית המקדש אשר בראש ההרים כפי
שקראו ירמיהו יז, יב': מְרוֹם מְרַאשׁוֹן,
שם יִצְנָחוּ ויהללוהו, כדברי מצודת
דוד: שָׁם יִהְיֶה נִשְׁמַע קוֹל צוּחָה שֶׁל
שִׁמְחָה וְהַלֵּל.

ובאומרו {ג} כִּי אָנִי יְהו'ה אֱלֹהֶיךָ
קדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ יכוון למשיח
צדקנו מושיענו שעלה במחשבה
להיבראות לפני בריאת העולם כנ"ל.

כַּכְפֻּרָה בְּתַנְיָה בְּרַאשִׁיתָה רְאִיתִי
אֲבוֹתֵיכֶם.

יִשְׂרָאֵל מִנֵּין, שְׁנַאֲמַר (תהלים עד, ב):
זָכַר עֲדָתְךָ קִנְיַת קָדָם.

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנֵּין, שְׁנַאֲמַר (ירמיה יז,
יב): כִּסֵּא כְבוֹד מְרוֹם מְרַאשׁוֹן וגו'.

שְׁמוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ מִנֵּין, שְׁנַאֲמַר (תהלים
עב, יז): {יז} הֵי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לְפָנֵי
שְׁמִשׁ יָנוֹן שְׁמוֹ.

רַבִּי אֶהְיֶה בְּרַבִּי זְעִירָא אָמַר אָף
הַתְּשׁוּבָה, [קדמה לעולם] שְׁנַאֲמַר
(תהלים צ, ב): {ב} בְּטָרֶם הָרִים יִלְדוּ
וַתְּחַלֵּל אֶרֶץ וַתִּבֵּל וַמַּעוֹלָם עַד עוֹלָם
אָתָּה אֵל: {ג} תִּשָּׁב אֲנוּשׁ עַד דָּכָא
וַתֵּאֱמַר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם. עַד כָּאן לִשׁוֹן
הַמִּדְרָשׁ.

וּמַעֲתָה, נִיתֵן לִרְאוֹת אֶת פִּסְקֵי
הַהִפְטָרָה כִּמְכוּוֹנִים וְרוֹמְזִים לַמִּדְרָשׁ
הַנ"ל:

בִּאֲוִמְרוּ בַּהִפְטָרָה {כֹּא} יְהו'ה חֲפִץ
לְמַעַן צַדִּיקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר: יִכוּון
לְתוֹרָה שֶׁקִּדְמָה לְעוֹלָם,

וּבִאֲוִמְרוּ {ח} אָנִי יְהו'ה הוּא שְׁמִי
וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אָתָּן יִכוּון לְכֹסֵא

לעומקו של מקרא בראשית

יוצא איפוא, שכל מעשה הבריאה מכוון לנבואת ישעיהו [מג,כא] עם זו יצירתו לי תהלתו יספרו. וכמובא בהפטרנו: {יב} ישימו ליהנ'ה כבוד ותהלתו בָּאֵיִם יגידו וכפי שאמרו בזוה"ק [פרשת תרומה] קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא לגאולת ישראל על ידי משיח צדקנו בבית המקדש בב"א.

^^^

ובאמרו {ה} אל תירא כי אתה אני ממזרח אביא זרעה וממערב אקבצך: {ו} אמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ יכוון בקבוץ הגלויות ובגאולתן למה שאמר רבי אהבה בְּרַבִּי זְעִירָא אַף הַתְּשׁוּבָה [קדמה לעולם] שהרי אין ישראל נגאלין אלא בתשובה.

ואשר על כן, על פי הברייטא במסכת נדרים [לט:]: קדמו לעולם גם גיהנם לרשעים וגן עדן לצדיקים, ליתן שכר טוב לחוזרים בתשובה.

וכפי שפירש רש"י בתחילת הפרשה על פי המדרש [בראשית רבה א, ו.]: "בראשית" בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח, כב.), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב, ג.).

ועל דרך הסוד מתנבא הנביא לקראת סיום ההפטרה בבריאת ארבע עולמות אבי"ע שהם אצילות בריאה יצירה עשיה, {ז} כל הנקרא בשמי ולקבוצי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו:

כל הנקרא בשמי ולקבוצי היינו עולם האצילות, בראתיו עולם הבריאה, יצרתיו עולם היצירה, עשיתיו עולם העשיה.